

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven. Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: Benn a lapban egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; a borítékon egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 krajcár.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.</p>
---	---	---

„Hangos trombita“.

(Atyafiságos szeretettel ajánlom e soraimat a debreceni s az összes magyarországi ref. egyházak érdemes presbyteriumainak nagybecsü figyelmébe).

„Hangos trombita“!!! Régi, becsületos, magyar kálvinista könyv címe, a 17-ik századból. Irta Báthori Mihály egyik néhai való jó prédikátora a debreceni szent ekklézsiának s mint Bod Péter megjegyzi: „vagynak benne bizonyos alkalmatosságokkal elmondott prédikációk“.

Akkor tehát még a kálvinisták is beszélhettek Magyarországon „hangosan és trombitaszóval“.

Azóta nagyot fordult a világ. S ma ezt a trombitát nálunk az ultramontan romanismus fúvja és pedig nem a Báthori Mihály kótája szerint, mely szelid és kibékítő, hanem fúvja neki veselkedve vad fanatismussal, mintha a pokol minden hatalmasságait haragra akarná tüzelni „örök ellenségei“, azaz a protestánsok ellen. Ismétlődik a farkas és bárány meséje s bizony nem az ultramontanismuson múlik, ha mézsárszékre nem kerülünk.

A ki pedig e mi beszédünk igaz voltában tamaskodik s fejesólválva olvassa sorainkat, hogy . . . ime már megint . . . ! hát vegyen magának egy kis fáradtságot s olvassa át a *katholikus ujságírók* (!) március 28-án tartott országos kongresszusáról szóló hirlapi tudósításokat s ezek között vegye fontolóra mindenekelőtt azt a vakmerő vallomást, melynek folyamán az „Alkotmány“ e kongresszus céljait ismerteti s becsületére valló őszinteséggel le is leplezi.

„A közeli veszély érzete adta meg, ugymond az „Alkotmány“, ma az összegyűlt katolikus tollforgatóknak a tömörülésre való kedvet s a munkára való lelkesedést. Ébredésünk villám és mennydörgés volt! A katolikus öntudat fenséges megnyilatkozása e nap legkiválóbb eredménye. Adja Isten, hogy a ma feltámadt katolikus öntudat söpörje el utjából örök ellenségeit“.

Nohát ez már igazán „hangos trombita“ s ha az ehez szükséges hatalmas tüdővel az idők folyamán mindig rendelkezett is a „sancta mater ecclesia“, annyi bizonyos, hogy ily kihívólag rég nem használta. Mi pedig — „az örök ellenség“ — meghallottuk a jerikói riadót s hogy még eddig visszhangot nem adtunk rá, annak egyszerű oka részben lapunk heti jellege, részben pedig a közbejött nagy ünnepek, melyek gondolatunkat sokkal magasabbra irányíták, semhogy e magasságból alászállani s a békeség keresztje alatt e káromlásokra komolyan figyelni magunknak megengedhettük volna. De — ismételjük — megjegyeztük magunknak jól, a mik a kongresszuson történtek s tudomást vettünk arról is, hogy „megalakították a Pázmán egyesületet azoknak a céloknak az érvényesítésére, a melyeket Pázmán Péter hercegprimás élettörténete előir: **tehát a rekatholisálás megindítására**“.*

Ime jámbor közvélemény, ha még eddig hályog ült a szeméiden és a boszorkányokban „quia non sunt“ hinni nem akartál, most már ezt a hályogot a „katholikus hirlapírók“ kongresszusa — hisszük — alaposan levette a szemeidről s láthatod, mint vonulnak fel az egész vonalon azok a sötét árnyak, melyek annyiszor kísértettek már az idők folyamán. Még nem lobognak ugyan a máglyák a haza hegyein és völgyein, még megvan a jogunk, hogy kegyelemért kuncsorogjunk s a torkunkra tett kés is tompább még, semhogy a tervbe vett skalpirozásra mindenképpen alkalmas volna: de ime ott füstölögnek már a kanócok, melyek e hazát lángba boríthatják s megvan a végzetes előkészület arra, hogy megkezdődjék az élet-halál harc a klerikális ultramontanismus s a protestantismus között, mely „a katolikus öntudatnak örök ellensége“.

Erre volt tehát jó „a katolikus ujságírók

* Megjegyezzük, hogy ebben a politikai lapok tévednek, mert a „Pázmán Egyesület“ már rég megvan. E. L.

országos kongresszusa“ s erre a szörnyüség munkára ajánlják fel „támogatásukat“ *Vaszary* a hercegprimás, *Schlauch Lőrinc* a nagyvárad biboros püspök, *Mihályi Viktor* a balázsfalvi magyargyűlölő érzelmeiről hirhett gör. kath. érsek. *Ivánkovits*, *Firczak*, *Bende*, *Samassa* és *Mailath* a katekizáló püspök, *Fehér Ipoly* a pannonhalmi apát, *Szmrecsányi Pál*, *Szabó János*, báró *Hornig Károly*, kik uni-sono sürgönyileg üdvözölték a kongresszust s munkájára Isten áldását kérték. A besztercebányai püspök, *Rimély Károly* meg a sürgöny mellett azonnal pénzt is küldött.

Valóban e neveket így egy koszoruban látva s elgondolva azt, hogy mi cél tereli egy akolba e Méltóságokat, a keserűség egész látatengere kell, hogy előntse hazafiui lelkünket s aggódva tekintünk a jövőre nem a protestantismusért, melynek falain a pokol kapui sem vehetnek diadalmat, hanem hazánkért, nemzetünkért, melynek arra, hogy fiai egyetértsenek, ma égetőbb szüksége volna, mint valaha.

Mert azt jegyezze meg jól magának az álcot levett ultramontán reactio, hogy az a „rekatholizálás“ kissé kemény dió lesz s az a gyűlölt s „örök ellenség“-nek kikiáltott magyar protestantismus derekát nem oly könnyen fogja beadni, mint a katolikus hirlapírók gondolják! Nem! Az a kicsinyelt és úgy látszik, mégis rettegett protestantismus többször átesett már a tűz-és vérkeresztiségen s nehéz küzdelmek viharaiiban tanult meg szent jogaiért hazánkban is tűrni, szenvedni s azon drága örökségért, a melyet e haza polgáraival megosztani mindig kész volt, de elkönfiskálni soha senkinek meg nem engedett, most is és ezután is sorompóba lép s ha csakugyan úgy kell, a harcra Istenbe vetett erős hitével ujlag kiáll. A história az élet tanító-mestere s ez megtaníthatja a klerikális gyászvitézeket arra, hogy a lelket meg nem ölhetik, mert az a koporsókból is kitör s miként a *Savonarola Huss* s hazánkban az 1524-ben elhamvadt budai könyvárús s azon felső vidéki bányavárosok protestans vértanuinak példája bizonyítja, kiket 1526-ban Verbőczy István a nádor és Raskai Gáspár temesi gróf kivégeztettek vagy számkivetettek, a máglyák hamvaiban is szárnyaira kél, hogy elszálljon és bezörgessen oda is, hova szó nem hat, erőszak nem férhet s a hol numerus, pénz, vagyon, méltóság nem imponálhat.

S ez a lélek az, mely a protestantismusnak mentsvára volt a múltban s az lesz a jövőben is.

E felől tisztában lehetnek ellenségeink és barátaink egyformán s megnyugodhatunk mi magunk is.

De nem így a haza, ez a jó édes anya, mely minden gyermekét egyformán szereti, a melynek mindnyájunk szívére, eszére s védő karjaira szüksége volna s mely a történelem tanubizonysága szerint akkor volt mindig a legszerencsétlenebb, mikor fiai vétkes könnyelműséggel egymásnak estek s szétszakgatták azokat a természeti kötelékeket, melyek szentek és sértetetlenek voltak még a kultura nélküli vad ember előtt is azokban az időtlen időkben, mikor az ember a durva fizikai érdekeken túl magasabb célokat nem ismert s vad hordákban primitív törzséletet élt. Szomorú Kassandra-prófécia ez, de látván látjuk a jeleket s a „mene, menetekel“-t író kezeket, hogy ha a *bűnösök* ez uton tovább haladnak, rövid időn romba fog dőlni mindaz, mit 50 év szorgalma s felvilágosodott intelligentiája titáni erővel megépített.

Mindig erős és öntudatos reformátusnak tartottuk magunkat s igaz hűséggel szolgáltuk a zászlót, mely alá egykor felesküdtünk, de nem egyszer, százszor mondottuk és megirtuk azt is, hogy a haza polgárainak felekezetei szerint való oly nemű mesterkelt szétagoltságot, hogy itt mindenben a keresztlevél legyen az irányadó, szerencsétlen s következeiseiben a hazára s egyházra egyaránt végzetes ideának tartjuk. Ez volt a hitvallásunk mindig, mióta a közélet terén valamelyes közszerephez jutottunk. Ez ma is. S hogy nem alakoskodtunk, azt éppen e lap érdemes olvasói tudhatják legjobban, kik szemtanúi voltak, mint küzdöttünk évek hosszú során át szóval és tollal *saját egyházunk keretein belül is* a túlzásba vitt, vagy vinni szándékolt felekezeti separatismus ellen s nyugodt lélekkel mondhatjuk el ma is, hogy 15 esztendő gyakorlati lelkészkedésünk ideje alatt a proselita-fogdosást protestans lelkipásztorhoz nem illő, hitvány lelki gypmesterkedésnek tartottuk csak szívünk szerinti igaz meggyőződéssel s nincs az a *tisztes-séges* ember, ki bennünket csak egyetlen egy esetben is e felfogásunkkal ellenkező eljárással vádolhatna. Tettük egyszerűen kötelességünket s a többit Istenre bíztuk.

Nyílt igazság, hogy egyes fehér holló számban menő túlzóktól eltekintve, így járt el a református lelkész status minden igaz hive.

S nos . . . mi az eredmény! Most tüzet kiáltanak a tüzet gyujtogatók; a „a közeli veszély érzetéről“ beszélnek a kerítésen belül levők. *Ugron* után, ki egy lélegzetvételre harcot hirdet, majd egyetértést prédikál, előállanak a katolikus hirlapírók. „Baj van! tűz van! tollra, fegyverre; jönnek a tatárok . . . akarjuk mondani a protestánsok; mentjük meg a „Regnum Marianumot“!!! stb. stb.

Ha annyira szomoru dolgokról nem volna itt szó, mint már egyszer irtuk, kacagnunk kellene, mert a szemek e kétségbeesett vad szikrázása igazán kacagtató látvány.

Tehát hogy is állunk csak? Mi protestánsok fenyegetjük Magyarországon a katholicismust? Mi a kik türelmességünk és tisztességérzetünkől kifolyólag az egyházpolitikai törvények életbe lépte óta úgy szólva védtelenül ki vagyunk szolgáltatva a klerikális ultramontanizmus kielégíthetetlen falánkságának? Mi, a szegények, a koldusok, kiknek összes vagyonunk nem ér fel azokkal az adókkal, melyeket a clérus azon óriási javadalmak után fizet, melyeket az Isten kegyelméből, meg az államhatalom jóvóltából ma is élvez s a melyekben oláh, szerb, ruthén főpapok rendre részesülhetnek s részesülnek is... éppen csak mi protestánsok nem? Mi fenyegetjük Magyarországon a katholicismust, kiknek püspöki statusunk ma is csak *képviseelve* van a felső házban, hol a törvényhozás akaratának az érvényesülése elé bármely pillanatban vétót kiálthatnak s a hol a katolikus főpapság köztudomás szerint az oláh, az unitus, a szerb, a ruthén clérussal „in camera caritatis“ oly nagy szerepet játszik? Mi, kik az 1891-iki népszámlálás eredménye szerint (reformátusok, lutheranusok, unitariusok együtt) alig vagyunk összesen 3,515.884-en, szemben a tisztán 8,885.942 római katolikkal, a kik tehát hazánk lakosságának 50.88%-át teszik ki? Mi...? De hát ne folytassuk. O-toba tréfa ez csak, mi azon alkalomból kelt szárnyra, hogy akadt Magyarországon végrevalahára egy politikai lap, a mely rendes rovatot merészelve vezetni még a protestáns ügyekről is!!!

Am mindez a beszéd a klerikális ultramontanizmusmal szemben ma már falra hányt borsó. Szemet hunynunk a nap-nap után történetek felett többé nem lehet, a sötét lobogó ki van bontva, zúgnak a félrevert harangok, támad a romanizmus s a csatakiáltások immár ablakainkig érnek.

Vajjon van-e hát még közöttünk olyan optimista, ki az erdőt a fától ne lássa s tisztában ne legyen azzal, hogy ha erélyesen nem védekezünk, az ultramontanizmustól mind több-több csapást szenvedünk!?

Különben ez ütközetre a romanizmus évek óta készülődik. Nem rémlátások, tények, szomoru igazságok voltak azok, miket e tekintetben e lap hasábjain egyszerre másszor elmondottunk. Lassan, de kiszámított tervszerűséggel, szívós következetességgel egyengette a klerikalizmus az utat, melyen most egyszerre sűrű phalánxokban vonul fel, hogy bennünket össze morzsoljon. Mi jól láttunk, nem túloztunk, mikor a fenyegető jelekre

korán rámutattunk s kérve-kértük embereinket, hogy nyissák fel szemüket s ne engedjék magukat megsaladni a jesuitizmus alakoskodása által. Ime ma már oda át is nyíltan beszélnek s mint egy vereségem alkalmával (melyben egy pár előkelő hitsorsosom is ellenem küzdött!!) a klerikalizmus titkos, de egyszersmind befolyásos ágense cselekvé, gúnyosan kacagnak, hogy sikerült bennünket a falnak állítani. Valóban nagy baj, hogy későn ébredünk, de azért még se veszett el minden, ha védekezünk. Csak az a kérdés, hogy miképpen történjék ez a védekezés?

Nehéz kérdés, különösen a református lelkészre nézve. Nehéz subjectiv és objectiv szempontból egyaránt. Igazán csak az tudja ezt, a ki ismeri az életet s a kinek alkalma volt, vagy van a közvélemény vitorlájának a forgását nap-nap után figyelemmel kíséreni.

Nekünk nem lehet és nem is szabad a római példa után indulni. Más a református és más a katolikus templomi szószék. A katolikus papok szidhatnak, gyalázhatnak bennünket szószéken, körmenetek, vagy keresztfeltevések alkalmával utcákon, köztutereken, a mint nekik tetszik (az éretlen hecckáplánok szónoki sikereiket tényleg itt és így szokták a műveletlen tömeg nagy gyönyörűségére aratni!); bennünk legyen elég lelki erő és ízlés az istentiszteletet illetésképpen soha le nem alacsonyítani. Annyival inkább nem pedig, mert a közvélemény e tekintetben nem mér egyenlő mértékkel. A szálkát hamarabb meglátja a református lelkész szemében, mint a gerendát a plébánuséban. Velünk történ, hogy megunván a sok izléstelen herce-hurcát, melylyel a helyi pápista káplán publikumát következetesen és a *mi rovásunkra* gyönyörködtette, egy október 31-iki vasárnapon tartott templomi beszédünkben (felekezeti kérdéssel soha máskor nem foglalkozunk!) történelmi és tárgyilagos reflexiókba bocsátkoztunk s a közszájon forgó támadásokat erélyesen visszautasítottuk. S ki volt az első, ki ezen megbotráncozott? Az a reactionarius gyászvitéz, ki a pápista pap állandó káromlásain legfelebb csak mosolyogni szokott. Ilyen az élet! De hogy ilyen, annak olyan oka van, a mi nekünk csak hizeleghet.

Annálfogva mi református lelkészek hazánkat jobban szeressük, mint ahogy gyűlöljük e fanatikus komédiásokat.

De azzal is vessünk számot, hogy a védekezés elől kitérni már többé lehetetlen. Sok szép frázis elhangzott már a béke érdekében, de mindezek nem érnek többet egy hitvány lyukas mogyorónál. Mert számolnunk kell azzal, hogy meg vagyunk támadva. Ez a tény, ezt eltagadni

többé nem lehet. Tehát ki a síkra! Keserves birkozás lesz ugyan ez éppen mi reánk reformátusokra nézve, mert a lelkiismereti szabadság jegyében született reformatismust könnyen olyan t érre sodorhatja, hol szennyes iszapokon kell majd keresztül gázolnia, de hát elveink tisztaságát még az ilyen területeken is igyekezzünk megörizni és soha ne felejtsük, hogy a katolikusok is magyarok, kiket nekünk nem „elsőpörni“, hanem felvilágosítani a feladatunk. Arra a „villámlásra és mennydörgésre“, mely — mint az „Alkotmány“ írja — ott a katolikus hírlapírók kongresszusán a katolikus öntudat ébredése volt: ez lesz részünkről a legnemesebb visszhang.

De — ismét mondjuk — ne felejtsük, hogy arról van szó, hogy nálunk az ultramontanizmus régóta, titkon és gondosan elhelyezett aknáit felrobbantotta, az alattomos hajsztát nyílt támadással cserélte fel s bármint fájjon is lelkünknek e szót kimondani, ma már nyakig benne vagyunk Magyarországon a kulturharcban. Nekünk pedig kötelességeink vannak hitünkkel, vallásunkkal szemben is. Az a kérdés: érezzük-e ezekre nézve a felelősséget? Ha igen, akkor percig se ringaszkodjunk magunkat tovább illúziókban. Vagy . . . vagy! Tertium non datur!

Ugyanazért legelső dolgunk legyen a presbyteriumokat s ezek útján híveinket a veszedelem felől felvilágosítani, elöttök a szomorú valót nyíltan feltárni. Hadd menjen át szívébe, lelkébe a tudat, hogy hiába minden békeségre törekvés, a régi hazugság ismét felemelte fejét s ki van mondva, **hogy Magyarországot rekatholizálni kell!** Nem mi mondjuk ezt, kimondották hangosan a katolikusok. S ha ez a tudat általánossá lesz, akkor hadd jöjjön a fekete sereg, állunk elébe, mint őseink állottak s vallásunkat meg fogjuk védelmezni. Mert jól megértjük a dolgot: mi most sem akarunk támadni, miénk csak a védekezés, tehát az a jog, mely megadatott a legkisebb féregnek is.

Ott, hol túlsúlyban vagyunk, nem is lesz nehéz ez a védekezés, csak értsük meg egymást s értessük meg mindenkivel, hogy az érzékenykedésnek az ideje lejárt, ma a tettek, még pedig az őszinte tettek kora van. A hol pedig a reformátizmus eddig is csak Hamupipőke volt s a hol rugdosták, szidalmazták, megvetették folyvást, ott az erős siessen támogatására a gyöngének, mint egykor Kálvin és Genf sietett támogatni az üldözött francia hittestvéreket.

Van erre is mód, csak meg kell keresni. Mindenekfelett pedig bizzunk az Istenben,

ki erős várunk volt nekünk mindenha s a ki „a te kőfalaidra óh Jerusálem őrizőket állított“ (Ézs. 62, 6.).

Debrecen, 1900. április 15.

Eröss Lajos
ev. ref. lelkész s jelenleg
theológiai tanár.

A sámsoni fenytéki szabályzathoz.

— Válasz L. G. úrnak. —

Az a sámsoni lelkész, akivel szemben L. G. (vagyis: Lenc Géza tépei szolgatársam) e becses lapok legközelebbi számában igen kedélyes célszavakat ereszt meg, én, tisztelettel alulírott vagyok; azokat a szegény megtámadott paragraphusokat én készítettem, és pedig — lelkiismeretemre mondom — tisztán a mi Urunk szent ügyének szeretetéből. A szóban forgó szabályzathoz L. G. úrnak az egyházmegyei gyűlésen alkalma és joga lett volna hozzászólni, de a nevezett lelkész társ ezt elmulasztotta megcselekedni, hanem a többé nem egészen szokatlan cikkezéshez folyamodott. Bizonyosan jelesebb cikkező mint debattőr. No ez nem baj, de már az igen is baj, hogy cikkén nagyon is meglátszik az, hogy nem kívánt tanulmányt írni. Az irodalmi termékeket az érdekköltés szempontjából két csoportba osztjuk. u. m. 1., unalmasok; ilyeneket absolute nem szabad írni; 2., érdekesek, mely utóbbiak ismét két-félék, nevezetesen a) olyanok, amelyek nagy igazságokkal és szellemes fordulataikkal épen úgy, mint vonzó stílusokkal megragadnak; b) olyanok, amelyek téves állításaikkal és heves (ha csak lehet: személyes) támadásaikkal — kiesikarják érdeklődésünket. Szívesen elismerem, hogy L. G. úr cikke a 2-ik csoportba sorozandó, csak hogy a mit L. G. úr alig ha lesz hajlandó elismerni, a b) alosztályba (L. G. úr magában, bizonyára már itt, azt mondja, hogy ez a válasz meg az 1. osztályba sorolandó. Hát én nem bánom. Ahova tetszik, oda sorolja.) Kiténik azonnal, hogy ez az én osztályozásom teljesen korrekt.

Vegyük először is a személyes élű támadás hevesességét. L. G. úr igen nagy kedvességgel azt mondja, hogy amit a sámsoni egyház és lelkész cselekedni akar, az jesuitizmus. No, no, kedves testvérem: aki a sámsoni lelkész a maga radicalis, egészen az Ur evangéliomában gyökerező elveivel együtt ismeri, az csak mosolyogni fog ezen a kemény vádon. A sámsoni lelkész, aki az evangéliomi liberalizmusnak buzgó, sőt rajongó híve, mindenesetre mosolyog. Ő az evangéliomi tudományt úgy érti, érzi és gyakorolja, amint azt a lángeszű Madách jellemzi:

Kik a circusbán himnusz énekelnek,
Mig a bösz tigris keblüket kitépi,
Uj eszmét hoznak: a testvériséget
És az egyének föl szabadulását*.

Szeretem én a nyomorúságok földi vándorát. Kis deák koromban sokkal többet nyomorogtam és később sokkal több bűnös szenvedély rabszolgája voltam (fájdalom, — ám ezt más is velem együtt sóhajthatná el), sem hogy a szívem minden esőpp vére telve ne volna. mélyeséges részvétellel az emberiség „bűnös nyomora“ iránt. Az egyéni szabadságot is mindég becsültem mindenkivel szemben és már diák koromban (haragudtak is érte rám, sőt most is haragudnak) bátran védelmeztem minden vaskalapossággal ellen. A lelkiismereti

szabadságnak föltétlen híve vagyok és maradok, mivel jól tudom, hogy ez a „szülője minden nagynak és nemesnek“ és a reformatio is csak e jog alapján léphetett föl és maradhat fent. Minden fele „Syllabust“ halálosan gyűlölk és mégis önnök L. G. úr — „jezsuita“ vagyok. Köszönöm. Csak egyet kérdek itt még: barátja ön a felekezeten kívüliségig menő vallásszabadságnak? Én az vagyok. De a vétkezés jogát, az ördög szolgálatának korlátlanágát nem tartom a lelkiösmereti szabadság körébe tartozó dolognak. Az Istenkáromló, a parázna, a tolvaj, a gyilkos, vagy a választási korrupciók“ embere ne hivatkozzék a lelkiösmereti szabadságra, mert ez épen olyan, mint midőn a kísértő a szentírásból citál. Különben a tárgyi cáfolatnak későbbi helyet szántam.

Finom célzással azt is mondja ön L. G. úr, hogy „a lelkipásztor kezébe nem kancsuka való, hanem cura pastoralis“. Soh'sem hittem, hogy ilyen dicsőségben fog részem lenni valaha. A cura pastoralist tehát, míg a fenytéket akartam behozni, elhanyagoltam! Jeles állítás. Tépén valami óriási teleskop van bizonyára, melylyel ön Hajdú-Sámsonig vél látni. Tegye le azt a hosszú pápaszemet. Látogasson meg, én minden vendégemet magyaros vendégszeretettel fogadom, hát még, ha az illető szolgatársam és testvérem is! Kérdezze meg a híveimet, a kicsinyeket és a nagyokat, különösen a bűnben élőköt és a betegeket és a szegényeket. Azután képzeljen, ha tud, kancsukát a kezembe. Hála Istennek, igaz, hogy elég keményen meg tudnám szorítani azt is; de mégsem tudom megszorítani, mert a durva erőszakot mindég perhorrescáltam. És a javaslatom alkalmazása se volna kancsuka, amint arról, önön kívül, e cikkelynek minden olvasója meg fog győződni, mert bátor lesznek a különben is rövid szabályzattervezetet ide iktatni, már csak abból az okból is, mert igen tisztelt lelkészársaim közül többen szeretettel érdeklődnek iránta, mire nézve igen kedves levelek vannak a birtokomban. És ezeknek én százszor örülök, míg az ön cikkeskéje csak egyszer szomorít.

Aztán az „ige fegyvere“. Talán én a löcsei Kalendariumot prédikálok. Ne méltóztassék tréfálni!

Végre „gyermek“ sem vagyok és nem hajtogat ide s tova „a tudomány minden szele“. Az evangélium felnötteknek való tudománya tökéletesen elég nekem.

Ezzel a szorosabb értelemben vett önvédelmet be is fejezem.

Csak még egy megjegyzést — átmenetül — az objektív fejtegetésre. A cikkely címét nem előre kellett volna felírni, mert így az ember annak a veszélynek teszi ki magát, hogy a kitzüött célra vezető útból eltér. Ha utólagosan méltóztatott volna címet adni becses sorainak, mikor már mindenek készen voltak, bizonyára ezt írta volna ön felül: „Contra disciplinam et comministrum in Domino dilectissimum“. Mert a cikk jó része nagyon is személyes élű. Ezért voltam kénytelen magammal ennyit foglalkozni

Objektív megjegyzései részben általános jellegűek, részben pedig a mi javaslatunkra vonatkoznak. Ez utóbbiakat lássuk először.

Azt állítja ön, hogy ez a mi javaslatunk (egy helyi egyház javaslata!) az igazság normája („igaz norma“) kíván lenni. Távol van tőle. A szentírás alapul minden tétele. Mi nekünk is, épen úgy, mint Tépének, a szentírás a normánk. És e javaslat, mint alkalmi fenytéki szabályzat, csak ideiglenesen volna alkalmazandó, míg az egyetemes ev. ref. egyház intézkedik. Ezt a Nagytiszt. Esperes úrhoz intézett levelemben

világosan kifejeztem. Különben is ez mi nálunk, mivel nem vagyunk independensek, magától értetődik. Independentismus volna ez, kérem, és nem jesuitismus. Olyan jesuitismust, mely a „helyi egyház“ és nem az egyetemes (katholica) egyház“ határozatait tartja igaz normának, én nem ismerem. Történelmi alapon ez fából csinált vaskarika. Vagy csak hiányosan fejezte ön ki magát és „particularis jesuitismust“ akart mondani? Az meg lehet. De nekem nincs jogom az ön fogalmazványán stylaris javításokat eszközölni.

Azt is méltóztatik mondani, hogy a mi jesuitismusunk „be akar nyomulni a hívők meggyőződésébe, hiszen még a „választási korrupciók“ megjavítását is zászlajára tűzte“ Micsoda meggyőződés az, amelyet akkor, midőn a lélekvasárt el akarjuk törölni, megtámadunk? Hiszen mi *pártküönbség nélkül* óhajtjuk a fenytéket ezzel a vétekekkel, ezzel a hazaárulással szemben gyakorolni. Aki magát eladja bármi áron, gazember az én előttem, akár függetlenségi párti, akár 67-es alapon álló, Nem meggyőződésről, gázságról van itt szó. Hazaárulásról, mely egykor Lengyelországnak sírt ásott és a mi drága szép hazánkat is temetgeti. Az ég szerelmére! Alszik ön, uram; Egész hazánkban fölébredt már, a nagy veszélynek érzetében, a polgári becsület érke a megvesztegetés ellen támadó erős erkölcsi érzék. És ön, mert mi a „választási korrupciók“ ellen küzdeni akarunk, meggyőződést emleget. Óh szent meggyőződés, mely a korrupciótól el nem választható! Miért nem harsant föl az ön intő szava, midőn a parlament nem régiben a „korrupciók“ megszüntetésére, azaz, hogy csak korlátozására megalkotá a cüriai biráskodásról szóló törvényt? Miért nem harsogta fölébe annak a jesuita parlamentnek: „Mérgek kigyók fajzata, hát már ezután vesztegetni sem szabad? Mi lesz akkor a meggyőződés szentségéből?“ Mintha bizony a korrupciók nélkül nem szentebb volna a meggyőződés! Higyje meg L. G. úr, hogy hazánk jövője van a kockán. „Minden államnak stb“. Javaslatunknak ezt a pontját az Ur Jézus Krisztus virágvasárnapján könnyei szentelik meg. És mi úgy vagyunk meggyőződve, hogy az borzasztó disciplina ezzel a bűnnel a cüriai biráskodásról szóló törvényt is hathatósabban küzdene. A hazaszeretet nevében kérem önt, fejezze ki e pontre nézve, hogy cikkének ez a kijelentése nem szabatos, nem világos. Mert alig tudok elképzelni olyan ker. embert, aki a korrupciót, meg a meggyőződést annyira elválaszthatatlannak tartja, hogy szerinte a korrupcio megtámadása egy a meggyőződés megtámadásával és aki a korrupcio ellen föllép, az mulhatatlanul beleütközik a meggyőződés szentségébe. Hiszen imhol: mi se bánjuk, akárki akármelyik párthoz tartozik is, csakhogy ingyen és becsületesen tartozzék hozzá, ne vigye vásárra hitét, meggyőződését, becsületét.

Épen ilyen képtelen föltevés az, hogy aki a családban fegyelmi uton akar rendet csinálni, az a „családi szentélybe“ tolakodik be. Micsoda ó-testamentomi felfogás ez! Valóságos farizeismus (Máté 23. 25.) vagyis: a külsőségnek a belső nélkül és annak rovására való bálványozása. János 4., 21. 23. ide is vonatkozik. Csak ott van „sanctuarium“, hol tiszta és szerető szív van. Micsoda családi szentély az, amelyeken visszavonás, bűn, rendetlenség uralkodik? Az a 27 §. az E. T.-ben, noha ön „szükkeblűnek“ mondja, elég tág arra nézve, hogy az evangéliom új borát (Máté 9., 17.) magában foglalja. Igen helyesen mondja ez a szakasz, hogy a presbyteriumnak kötelessége „a vallásosság és közérkölciség hanyatlását mind egyeseknél, mind

családoknál célszerű egyházi eszközökkel erélyesen meggátolni. Az ön „családi szentélye“ csak frázis, de veszedelmes frázis, mert bő palástjában szépen meghuzódhatik a családi fertő is. Hogy a fegyelmi úton való eljárás csak a tüzet éleszti, az mesebeszéd. A mi javaslatunkban a büntetésnek öt fokozata van, ezek közül három megintés. Ezek csak nem fokozzák a tüzet? A negyedik, sőt az ötödik fokozat is, t. i. az úrvacsorától való eltiltás és az excommunicatio, tökéletesen célra vezető, ha ugyan nem aludt ki még a szívekből a jónak utolsó szikrája is. Különbben mi, amint végső előtti szakaszából kitűnik, az u. n. „fenyítéki büntetéseket“ *javitási* és nem *megtorlási* eszközöknek tekintjük és úgy is alkalmaznók. Akinél pedig ezek a javítási eszközök is kudarcot vallanak, az olyan ember a Krisztus nevének viselésére, a keresztyéni nevezetre méltatlan. A ker. egyházban csak ker. házások lehetnek, pogányok nem és százszor is nem: akármit mondanak önök, disciplina-ellenesek idevonatkozólag.

Vége azt is mondja ön, hogy a mi javaslatunk, mely önnek „horrendum“, ahány egyház, annyi pápát csinálna. Calvin is pápista volt akkor, meg Olevianus és Ursinus is. A hasonlóság csak az interdictum és excommunicatio alkalmazásában áll, de az alkalmazás módjában ég és föld a különbség. A presbyterium ugyanis republicanus elv alapján fentálló testület míg a pápai szék alapja a monarchikus elv. A pápaság önkény, a presbyterium szabadság, amely szabadság tudvalevőleg a despotismus (és servilismus) meg a libertinismus között áll, holott ön a kettő között nem lát semmi közbeeső dolgot. A calvinista presbyterium az egyház nevében excommunicál, a pápa pedig állítólag az Ur nevében, mint az ő vicáriussa, voltaképen pedig a hierarchia nevében. Az egyháznak pedig, mint az erkölcsök nemesítésére törekvő testületnek föltétlenül megvan az joga, hogy a megveszett erkölcsű tagokat, ha kell excommunicálja. Az ilyen excommunicatio feltétlenül alkotmányos alapon áll és a pápai despotismushoz semmi köze. Különbben ön, ha ez pápistaság, az egyetemes egyházat tenné meg pápának, hiszen cikkének a végén egy, nem elvi, hanem csak opportunistikus alapon álló, váratlan fordúlattal az egyetemes egyház tekintélyéből eredő fenyítéki eljárást elfogadható dolognak jelenti ki, a nélkül, hogy az úrvacsorától való eltiltást és a kirekesztést kizárná abból. Különbben, ha ezt a kettőt kizárandónak tartja, nem ér az ön fenyítéke egy fabatkát sem.

Most már hadd álljon itt a mi egyszerű, de teljesen evangéliomi alapon álló javaslatunk, melyből mindenki megítélheti: alaposak-e az ellene intézett támadások, vagy nem?

„Egyházfenyítéki szabályzat.

1. §. Az egyházi fegyelem gyakorlása részben olyan erkölcsellenes dolgok cselekvőire terjed ki, a melyeket polgári és egyházi törvények büntetéssel nem sújtanak, de a polgári és egyházi törvények intézkedéseivel párhuzamosan is, olyan erkölcstelenségekre, melyek korunk uralkodó bűnei.

2. §. Az egyházi fegyelmet, a lelkész vezetése alatt, az egyháztanács gyakorolja gyülekezetünk egyéb tagjainak is igénybe vételével.

3. §. A fegyelmi esetek részletezése:

a) Az egyházi és polgári rend ellen való tetteges ellenszegülés, lázadás vagy arra való izgatás.

b) Egyházi vagy polgári választások alkalmával

a vátasztási erkölcstelenségek gyakorlása, minő: az etetés, itatás, vesztegetés.

c) Egyházi adó fizetésének húzamosabb időn át való könnyelmű hanyagolása.

d) A templomi istenítisztelet állandó elhanyagolása.

e) Vallásgúnyolás.

f) Vasárnapi munka.

g) Mértéktelenség ivásban, szerencsejátékban, mulatozásban.

h) Vadházasság.

i) Fajtalan élet.

k) Viszálykodás, veszekedés, verekedés.

l) Istenkáromlás.

4. §. Fegyelmi büntetések részletezése:

a) Megintés egy presbyter részéről négy szem között.

b) Megintés két presbyter és egy egyháztag részéről.

c) Megintés az egybehívott egyháztanács előtt, melyet a lelkész fogantat, az egyháztanács nevében.

d) Az úrasztalától eltiltás a megjavulásig — az egyháztanács részéről.

e) Az egyházból kirekesztés — a megjavulásig — az egyháztanács részéről.

5. §. Az elsorolt büntetések általában fokozatok szerint alkalmazandók t. i. első esetben a) második esetben b) alatti stb. E sorrendtől való eltérés azonban súlyosabb esetekben előfordulhat.

A büntetéseket minden egyes esetben a presbyterium szabja ki, valamint a fokozattól való eltérést vagyis: mindjárt az első esetben magasabb fokozatú büntetéseket is a presbyterium határozza meg.

6. §. Az úrvacsorától eltiltott, vagy az egyházból kirekesztett bűnösök megtérésük esetében örömmel fogadtatnak vissza a hívek közösségébe és pedig ünnepélyesen az egyháztanács színe előtt, amikor is bűnbánatuknak töredelmes kifejezését adván, fogadalmat kötelesek tenni arra, hogy ezután a tiszta hit és tiszta erkölcs útjában járnak.

7. §. Az egyháztanács fegyelmi határozatai ellen föllebezni lehet az egyházmegyei gyűléshez, mely a 'enforgó esetben véglegesen dönt'.

Jánosi Zoltán.

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Lyturgiai összhang és egyöntetőség.

(A beregi egyházmegye „tiszaháti lelkészi értekezlete“ jelen értekezést magaévá tevén, felhívta értekezőt a „Debreceni Protestáns Lap“-ba való beküldésre.)

Igen tisztelt értekezlet!

Legközelebb Dédában tartott lelkész-értekezleti gyűlésünkön egy értekezést voltam szerencsés felolvasni a felett, hogy minő visszás helyzetben vagyunk mi ev. ref. lelkészek az isteni tisztelet tartásában, mennyire különbözök ezek itt vagy amott s milyen különbözően teljesítjük mi a sakramentumok kiszolgáltatását, egy szóval, hogy mennyire nincs meg az *összhang és az egyöntetőség az összes isteni tisztelet tartásunkban és általában a reánk szabott köteleességek teljesítésében.*

Kifejtettem akkor, hogy mennyire hibás eljárás ez részünkről, példával is bebizonyítottam ennek káros következményét, megmutattam ugyanakkor, hogy ez nem

a mi hibánk, mert hiszen ez ügyben egyházi lapjaink is többször felszólaltak, ha tehát eredmény nem lett, okozható a közzsínat, mely ezzel az égető és elodázhatatlan kérdéssel a liturgiai egyöntetűséggel nem foglalkozott.

Felhívni akartam értekezésemben körünk tagjait, hogy próbáljon akcióba lépni ez ügyben, ne nézze kicsinységét, hiszen cseppekből áll a nagyobb viz, cseppekből áll a tenger. Szólaljon fel értekezleti körünk, adjon be indítványt az egyházmegyéhez, az egyházmegye kérelmezze az egyházkerületet s így tovább s bizonyára kiáltásunk meghallgatásra talál s a legközelebb tartandó zsinat a közvélemény és kor kívánalmainak engedve, intézkedni fog korszerű és minden egyházkerület által elfogadni tartozó lyurgia megállapításról és lyurgiai kézi könyv készítéséről.

Én hiszem, hogy eredmény lesz. Avagy kicsinyek vagyunk mi ehhez? Lám minő kicsiny egy porszem s mégis a porszemek tömegéből áll a földgömb. S bár legyünk egy porszemnyi, ha tömörülünk, ha az egyetértés szelleme hat át mindnyájunkat, ha nem hangoztatjuk azokat az ösmerős szavakat: „mi már megszoktuk így“, „mi már nem óhajtuk a változtatást“, „nekünk már bajos ujonnan kezdeni“, hanem a közérdek, a közszükséglet, vallásunk szertartásainak egyöntetűségéért való nemes küzdelem dobogtatja meg szívünket, úgy küzdelmünk nem lesz meddő és haszontalan, hanem a közérdek és közkiváncsolás előtt meghajolnak mindennek s minden kicsinységünk dacára is győzelemmel lobogtathatjuk a kibontott zászlót.

Körünk szíves volt velem együtt érezni, a hiány nagyságát konstatálni, egyetértett velem azon alázatos indítványomban, hogy feliratilag kérelmezzük az egyházmegyét, illetőleg az egyházkerületet, illetőleg a konventet, hogy a közeljövőben tartandó zsinat egy a magyarországi és testvér erdélyi református lelkészek által elfogadható s aztán egyházi törvények által minden egyházban használatra kötelezett lyurgia készítését tárgyalja, illetőleg, hogy adjon egy oly lyurgiát kezeinkbe, mely által, mint más felekezetiéknél az egyformaság az egyöntetűség, az ev. ref. egyházban is meglegyen. Hogy azonban, mint egy kinyomatát lássa annak, mikép óhajtánánk egyes szertartásainkat teljesíteni s ahhoz mérten állást foglalhasson, pro et contra megvitassa, a helytelent törölje és módosítsa, e végből felszólította értekezleti körünk a körnek három tagját, hogy ez ügyben véleményeiket a különböző szertartások miként leendő módosítása tekintetéből adják elő. Nekem jutott azon szerencse, hogy a kereszteleésnek és urvacsoaraosztásnak a jövőben való miként tartása felől értekeztem.

Mindenek előtt sajnálattal kell kifejeznem, hogy bár források után kutattam, összehasonlítani akarván azokból szertartásaink tartását a más országokban levő ev. reformátusok által elfogadott és használatban levő szertartások tartásával, az általunk elfogadható szertartások behozatalát már csupán a felekezeti jelleg megtartásának szempontjából is kívánatosnak hívné, de a forrásokat megszerezhetni hatalmamban nem állott, részben pedig a több különböző nyelvekkel való ösmeretlenségem nagyon is hátrányomra volt, magyar fordításban pedig kapni nem tudtam, engedjenek meg azért igen tisztelt értekezlet, ha kényszerítve vagyok részben egyháztörténelmi tanulmányom, részben saját egyéni véleményem alapján értekezni hitünk sakramentomainak kiszolgáltatása módjáról. Kötelességem tehát elsőben is elmondani véleményem, hogy mikép szolgáltatnók ki a keresztséget, azon szertartást, melyet Urunk Jézus

Krisztusunk szerzett és sakramentom név alatt elfogadott az ev. reformált egyház is.

Legelsőbb is legyünk tisztába azzal, hogy az Ur Jézus tanítványainak a kereszteleésre vonatkozólag mikép szólott Máté ev. 28. rész 19. versben, ott ezt látjuk: „Πορευθέντες μαθητεύσατε τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς stb., tehát βαπτίζοντες αὐτοὺς.

βαπτίζω bármely görög szótárt is vegyek kezembe bemeřitést jelent; az első keresztyének is bemeřitettek, a vizzel való meghintést vagy megöntést leginkább a betegek és haldoklókkal szemben gyakorolták. A kisdedek megkereszteleése gyakorlatilag csak a II-ik század végén kezdett.* Hibásan nevezük mi reformátusok tehát a beavatási sakramentomot keresztségnak, hiszen mi kereszteleést nem vetünk a gyermekekre, a kereszteleést mi symbolumnak el nem ösmerjük, a reformált egyház értelmes tagjai határozottan ellent mondanak annak, hogy ők keresztyének, mert elnevezésünk nem a Krucifix től, hanem anyaszentegyházunk fejétől, a Krisztustól, a Krisztiános szóból származtatja. Nem látom tehát értelmét annak, hogy mi, kik a kereszteleést ellenezük, vele semminemű alkalommal nem élünk — kereszteleünk. Hát miért nem bemeřitünk.

Ezen kérdésre felesleges is felelnem, igen, mert be sem merítünk. A reformált egyház egyszerűen a fejnek a vizzel való megöntését fogadta el, mint egy részt az egészért. A bemeřités szót tehát, ha szövegyszerűnek ösmerjük is el, de be nem merítvén, nem mondhatjuk: Én téged bemeřitlek.

És most, miután ezzel szoros viszonyban áll, lássuk mit tanítunk mi felekezeti iskoláinkban? Mit tanítunk mi a konfirmálandó gyermekeknek?

Kérdésünk ez: mi a keresztséget? Feleletet találunk reá a legáltalánosabban tanítatni szokott tankönyvben „az a keresztyének társaságába beavató sakramentom“ stb. Tehát beavató sakramentom a Krisztus anyaszentegyházába. Péter a zsidóknak, midőn kérdezték: mit kell cselekednünk? így szólott: merítessetek be mindnyájan a Jézus Krisztus nevében a bűnök bocsánatára és veszitek a Szent Lélek ajándékát. Innen lett nevezve ez felavató jegynek. Krisztus nevében felavattatni annyit tesz, mint az Isten fiának szövetségébe, örökségébe beiratni, bevételni, beavatatni. És most bátor vagyok kérdezni, hogy ha már így tanítjuk az iskolában s azt mutatja az élet, illetőleg azt tartjuk, hogy külön választ minket az Isten a keresztséget jegye által minden más vallású néptől és saját örökéül felavat s továbbá a róm. kath.-nál elfogadott kereszteleést nem alkalmazzuk, miért kell nekünk ezt mondanunk: „én téged keresztelelek“ és miért ne mondhatnánk ezt: „én téged beavatlak“.**

* A helyes magyarázat e tekintetben a következő: a „βαπτίζω“ tényleg legtöbbször bemeřitést jelent az új-testamentumban, de nem mindig csak azt! Márk 7, 8-ban p. o. a korsóknak és poharaknak a megmosását jelenti. Hasonlóképpen ez a jelentése Luk. 11, 38-ban. Zsid. 9, 10-ben meg „különbözőféle mosásokat“ jelent. Elöttünk kétségtelennek látszik, hogy az első keresztyéneknek gyakorlatban volt a fejre való öntéssel végzett kereszteleési forma is. A katakombákban felfedezett legrégebb festmények ezt bizonyítják; abban az egyházi szabályrendeletben („Didakhé“), melynek eredete az első század végére, vagy legfeljebb a 2-ik század legelejére tehető, ki van mondva, hogy a kereszteleendőnek a fejére kell önteni a vizet az Atyának a Fiának és a Szent Léleknek nevébe. Lásd erre nézve bővebben „A Baptista“ című füzetkét. Irta: Eröss Lajos, 2-ik kiadás. Szerk.

** Megvalljuk, mi a magunk részéről erre súlyt nem fektetünk. Sok szavunk van, a mit ilyen alapon konfiskálnunk kellene. Ott van p. o. az „oltár“ szó. Nekünk nincs oltárunk és

Bizony igen tisztelt értekezlet, ha én rajtam állana, soha se mondanám „én téged kereszteltek“, sőt meg sem engedném ezt egy református lelkésznek sem mondani, hanem mert a „beavatlak“ szó felelvén meg teljesen a cselekménynek, a „kereszteltek“ szó helyett a „beavatlak“ kifejezést használnám és használnatnám a csecsemőknek vagy meg nem keresztelt felnőtteknek a keresztények társaságába való felvétele alkalmával.

A keresztelési szertartás jelenleg használatban levő formáján is egy kicsiny módosítást tennék. Talán jobb lenne, ha az előíma után jönne a beavatási beszéd, ezt követné a csecsemő beavatása keresztelési igékkel s végre ezt követné a csecsemő felett tartandó ima. Hogy ezen változtatást tenném, indokolom azzal, hogy a beavatáskor jelenleg tartatni szokott imának tulajdonképpen csak akkor volna és van helye midőn a beavatást már elvégeztük, akkor mutatván be Istennek a csecsemőt, mint a ker. egyház tagját, akkor kellene már kérni az Urat, hogy tartsa meg ezen beavatott kisdedet anyaszentegyházának, adjon neki világos értelmet, hogy parancsolatait megtartsa, szent utait megőrizze stb. Az utóimára — nézetem szerint — semmi szükség nincs.

A keresztelésre vonatkozólag még az volna alázatos megjegyzésem, hogy keresztelési beszédeink mindenkor tárgyilagosak legyenek, ne cselekedjünk úgy, mint egy igen tisztelt lelkésztől hallottam, hogy mindent mondott ugyan virágos szép stylumban egy keresztelés alkalmával ágendájában, de beszédének végeztével is csak az előttünk levő keresztelési edény jelen voltából és a keresztanyának karjain csöndesen nyugvó kisdetről következtethettük, hogy itt tulajdonképpen keresztelésről van szó.*

Keresztelési ágendáink továbbá a keresztszülékekhez is szóljanak, buzdítván őket szép és magasztos hivatásuk teljesítésére; szükségesnek tartom ezt különösen ma, a felekezetenküliség korában, végre pedig szükségesnek véleményezem legalább ott, hol specialis esetek nem fordulnak elő, a keresztapának a beavatáson jelenlétét is. Igaz, hogy ennek szükségét a szentírásból szerény tudományommal és szentírásban való jártassággal kimutatni nem tudom, hiszen tudtommal ez a gyermekek kereszteléseivel jött divatba, lett légyen ez azonban az ó-szövetségi körülmételeknél szokásos tanuknak átszarmaztatása, avagy csak a későbbi kor kinövése, én nemcsak egyszerű tanuknak szeretném látni a keresztszüléket, hanem olyan szükséges tényezőknél, kikre nemcsak a szülék halála után, hanem a szülék életben létük alatt is szükség van mindaddig, míg a gyermek a konfirmáció után önmagára nem veszi a keresztényen embert megösmertető kötelelességeket.

Vajha így lenne, de a tapasztalás azt bizonyítja, hogy a komasági lakoma után csak a rideg név marad meg köteleesség-teljesítés nélkül.

mégis hány imáságos könyvünk van (a legjobbakat sem véve ki!), a melyekben ez a szó képlegesen ne használnatnék? Aztán a keresztet csak mi magyar reformátusok nem ismerjük el sybolumnak (hogy miért nem, megvan annak a maga történeti oka, de a melynek a fejtegetése nem ide tartozik), hanem már a külföldi reformátusok, még a helvétek is, elismerik, használják is tornyokon, templomokon egyaránt. Szerk.

* Nagyon okos beszéd! Mi is hallottunk keresztelési beszédéről, melyben a lelkész ilyen formán szólott: „te reád az életben majd két fő kötelezettség vár, u. m. az iskolakötelezettség és katonakötelezettség“. Vártuk, hogy már az adókötelezettséget is mondja, de ez elmaradt. Itt egyformaságra kell törekedni. Egyforma volt az első keresztényeknél a „Redditio Symboli“ is. Szerk.

Ezek volnának megjegyzéseim Üdvözítőnk egyik sakramentomának végzésére. Megbízatásomhoz képest lássuk a másik sakramentumot, az urvacsoráját.

(Vége köv.)
Lánczy József,
csorodai ev. ref. lelkész.

Pénzváltók a jeruzsálemi templomban.*

I.

Van nekem egy izraelita ösmerősöm, kivel mint értelmes, jóra való emberrel egyebek közt s olykor-olykor vallásos dolgok felől is szoktam beszélgetni. Ily beszélgetésünk alkalmával jött szóba az, a mi jelen cikk megírására alkalmat szolgáltatott.

„Nem csodálkozom én azon — így szólt ösmerősöm, — ha nekünk izraelitáknak minduntalan szemünkre vetik, hogy mi mindennemű foglalkozásainknál, — tehát még vallásos cselekményeinknél is — a *hasznosságot* tekintjük legfőbb szempontnak; de ezen ítélletelnél mégis felette bántó igazságtalanságnak látszik előttem az a tény, hogy ugyanazon keresztények, kik ekképen törnek pálcát felettünk, sehogysem akarják saját szemökben meglátni azt a *gerendát*, a mely pedig könnyen meglátható lehetne, mert sokkal vastagabb a mi szemünket elhomályosító vékony *szálkánál*“.

Álmélkodva tekinték ösmerősömrre; ő azonban a szavai nyomán feltámadható megütközésre bizonyosan előre számított, mert előzékenyen mondá, hogy készséggel ki fogja bővebben magyarázni azt, a mire gondolt.

„Nem ösmerhetem teljes részletességgel — így folytatta beszédét — mindazon irásokat, melyek a keresztényen vallás alapítójának életéről és cselekedeteiről szólnak; de azért nekem izraelitának is van tudomásom arról, hogy a keresztényen vallás szerzője megjelenvén egykor a jeruzsálemi templomban: *„kiüzé mindazokat, a kik árúlnak és vásárolnak vala a templomban és a pénzváltóknak asztalait s a galambárúsoknak székeit felforgatá. És mondta nekik: meg van írva: az én házam imádkozás házának mondatik, ti pedig azt latroknak barlangjává tettétek*“.

S bár mint izraelita tartozom tudni azt, hogy mindazok, kiknek kiüzéséről volt szó, nem a *templom belsejéből*, hanem a *pogányoknak pitvarából*, tehát az idegenek kényelmére szolgáló olyan helyiségből üzettek ki, mely mint mellékhelyiség a valódi templomtól, a templom belső részétől minden tekintetben külön állott, tehát fel lehetne mentesgülni hoznom, hogy a szobán levő külső tornácok és pitvarokban üzött kereskedésnek és pénzváltásnak a jeruzsálemi templom belsejével semmi összeköttetése nem volt: mégis én nem hogy elítélném, sőt helyben hagyom és dicsérem azon belső és igazán szent buzgalmat, mely a templomtól minden világias, tehát oda nem illő foglalkozást eltávolítani akart; mert hiszen a mi vallásos irataink a templomot szintén *„minden népek imáságának háza*“

* Megvalljuk az „izraelita ösmerőssel“ s talán tisztelt munkatársunkkal sem vagyunk egy nézetben ebben a kérdésben. Nem is tudjuk, hogy p. o. a legátus dolgát és a pénzváltók és galambárúsok g'scheftelését hogy lehet egy lélegzetvételre s egy katógoriában említeni? De azért mégis közrebocsátjuk e cikket, mert szerzője magán úton azt írja, hogy ő a debreceni viszonyokat nem ismeri, hanem Beregmegyében tűrhetetlen a helyzet. Nohát mi meg ezt nem ismerjük. A cikkben említett „legátio-biztosítás“ ellen azonban ajánlunk egy olyan egyszerű eljárást, mit minden lelkész könnyen és sikerrel alkalmazhat: egyszer s mindenkorra mondassa ki végzésileg az egyháztanáccsal, hogy helyi fiúkon kívül soha senkit nem specifikál. Probatum est. Szerk.

gyanánt említik (Esaiás) és mi is ösmerjük azt az intést: „Vajjon latroknak barlangjává lett-e e ház ti előttetek, mely az én nevemről neveztetett?” (Jeremiás) Hanem azt már csakugyan nem vagyok képes megérteni, hogy azon keresztyének, kik vallásuk szerzőjének rendelkezéseit jól ösmerik s azokat tiszteletben tartani és követni is tartoznának: saját templomaikban éppen nem tekintik hibásnak és helytelennek ugyanazon dolgot és foglalkozást, a mit a fentebbiek nyomán az én felfogásom és ítéletem szerint is távol kellene tartani az istenitisztelet helyétől!”

Meglepetve tekintek reá; de ő ellenvetéseimet nem árva, sőt felvilágosítást és magyarázatot igénylő kérdéseimet ismét megelőzve, ekképen folytatá:

„Összefoglaltam — ugymond — az összes keresztyéneket s kivétel nélkül szólottam felőlök; azért tettem ezt, mert ítéletemben igazságos akartam lenni. De a mire mégis a legnagyobb súlyt fektettem, az tulajdonképen a reformált egyházra vonatkozik! Mert a római és görög katolikusokról alig lenne szükség beszélnem; elégséges az úgynevezett *búcsújáró helyekre* és *búcsúkra* hivatkoznom, melyek ugyan mint fő-fő vallásos foglalkozások szerepelnek, de *hasznossági tekintetben* is oly elsőrendű találmányok, melyek előtt a legnagyobb izraelita-életrevalóság is hátrálni kénytelen! Am a reformált egyház álláspontját mindenek felett azért tekintem csudálatra méltónak, mert az egyháztörténelem tanúsága szerint: éppen *hasznossági, üzleti* tekintetek szolgáltattak alkalmat a reformatióra is; a bünbocsánati leveleket pénzért áruló barát ellen lépett sikra határozottan a híres reformátor; hogyan lehet tehát megérteni azt, hogy egy ilyen felekezetenél *hasznossági* tekinteteknek rendelik alá a vallásos élet legfontosabb tényezőit?!”

A legnagyobb megütődéssel hallottam e beszédet; de ő nyugodtan kérte, hogy szavait kimagyarázhassa s felvilágosítást megadhassa:

„Szíveskedjék — mondá — visszaemlékezni arra, a mire különben személyes tudomása mellett felesleges is hivatkoznom, — hogy én gymnasiumi tanulmányaimat a reformátusok i főiskolájában végeztem s ott eléggé módomban állt megösmerkedhetni a reformátusok összes vallásos foglalkozásaival, tehát egyebek közt azon különös szokással is, hogy a református lelkészek bármikor — tetszésök szerint — elvégeztetik fiatal tanulókkal a templomi szolgálatot; nem várva be azt az időt, midőn azon tanuló ifjak templomi szolgálattételre illetékes vallástanáraik által felhatalmaztatnak, sőt az meg általános szokás, hogy a reformátusok legnagyobb ünnepein is legatusokkal végeztetik a legfontosabb teendőket. Nekem már az is feltűnt, hogy oly tekintélyes gyülekezetek, a melyek a lelkészi hivatal betöltésekor alig-alig tudnak egész országban 2—3 kitünőséget találni, a kik közül magoknak lelkészt választanak, hogyan fogadhatnak el templomaikban ily serdülő, még inkább a gyermeki, mint az ifjúi korban álló egyéneket oly teendők teljesítésére, a mely teendők nemcsak a legnehezebbek, de a gyülekezet előtt vallási tekintetben a legfontosabbak! De mikor szemeimmel láttam, hogy az ünnepi legatusok kibocsátása miképen történik: mi türes-tagadás, a legenyhébb ítélettel sem voltam képes ezt másnak minősíteni, mint *olyan vásárnak*, mely anyagi haszon kedvéért ugy megyen végbe, hogy minden egyébre kellő tekintet vagyon, csak egyre nincs: a *vallásos érdekre es szempontra*; mert — ha nem csalódom — minden a mi történt, az egyeseknek ugyan

ideig-óráig való hasznára és nyereségére szolgált; de a fő dolognak a *vallásnak* kárára és rovására!

Mintha most is látnám a rendkívüli buzgalmat, melylyel igyekeztek némely református vallású szülék VI—VIII-ik osztálybeli fiaik számára minél nagyobb jövedelmü legatiót biztosítani; minden lehető összeköttetés igénybevételével odahatván a tekintélyesebb vidéki gyülekezetekben, hogy nem is lelkészi pályára készülő, erkölcsi magaviselet vagy képesség tekintetében pedig a legenyhébb bírálaton is alul álló fiaikat tetemes anyagi haszonhoz juttathassák! Természetesen: a vásár sikerült; a legnagyobb javadalmak igen sokszor jutottak olyanok kezei közé, kiknek eszköz ágában sem volt egyébkor vallásos dolgokkal törődni; sőt nem egyszer tapasztaltam, hogy máskor rendszerint lenézőleg tekintettek a vallással foglalkozó theologus ifjakra; tehát az ilyenek csupán a legatio hasznának elvételéig hordozzák magokon a vallásosság külső öltözetét.

Megyénk egyik közlönyének (szerkesztő egy gymnasiumi tanár, ki azonban felszentelt ref. lelkész) múlt évi 48—49-ik számaiban megjelent tárcá-cikkre hivatkozom még, a mely cikknek szerzője befejező soraiban álmoknak nyilvánítja az általa leírt felettébb mulatságos történetet. Ez a történet arról szól, hogy a M.-Kaszonyba törekvő ünnepi legatustól miként lopta el két izraelita siheder az igazolványul szolgáló pátenseket a kis-várdai vendéglőben; miként jelentek meg az ellopott pátensek védelme alatt s végezték el M.-Kaszonyban az ünnepi teendőket, s miként kaptá meg az ál-legátus és mendikás a maga ünnepi salláriumát! Nem kívánok kiterjeszkedni a közleménynek egyébként mulatságos, de valláserkölcsi tekintetben kevésbé épületes részleteire, p. o. a párbeszédre, mely a főiskolai tanárok felől folyt a m.-kaszonyi lelkész és a két izraelita legény között, azonban ha ugy a cikk szerzője, mint a közlést megengedő szerkesztő is álmokép gyanánt tüntették fel olvasó-közönségük előtt azt, a mi az említett cikkben foglaltatik: nekem kötelességem megvallani és kijelenteni, hogy azt a mit ők álomlátásként terjesztettek a közönség elé, teljesen módomban állt volna rendes úton megtenni, minden tolvajlás nélkül, éppen úgy, mint megtette azt egyik gör. kath. vallású tanuló, midőn ref. vallású barátjától, ki maga nem járt legatiókra, de joga volt ily ünnepi jótéteményt választani, átvállalta az ünnepi legátus tisztét; megjelent a legatióban és a templomi szolgálatot teljesítette is.

Azt hiszem — végzé beszédét ösmerősöm — ezek után eléggé nyilvánvaló az, hogy mig nálunk izraelitáknál csak a templom külső tornácaiban foglaltak helyet a pénzváltók: addig a keresztyének a templom belsejébe, sőt a templom legszentebb helyére is oda bocsátják azokat, kik nem ily helyre valók; a kik anyagi haszon és nyereség kedvéért olykor-olykor tisztelegtelen módon ide oda tolazkodnak a templom belsejébe.”

Eddig tartott a beszéd, melynek viszhangja gyanánt kívánom más alkalommal elmondani azt, a mit e beszéd eszembe juttatott!

Falusi pap.

A tiszántúli ev. ref. tanáregyesület közgyűlése.

A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület XVII. rendes közgyűlését f. é. ápril hó 18. és 19. napjain Mezőtúron tartotta meg, a magyar alföldnek ebben a népes és virágzó városában, a mely rohamos fejlődésével, különösen nagy áldozatok árán létesített minta-

szerű iskoláival megerősítette a magyarság kulturális és államfentartó hivatásában való hitünket s a mely ez alkalommal is önzetlen áldozatkészségével, hagyományos vendégszeretetével és közgyűlésünk iránt tanusított meleg érdeklődésével, a melylyel a közgyűlés munkájának sikerét nagyon előmozdította, újabb bizonyosságát szolgáltatotta a nemzeti fejlődés nagy feladatai iránt való érzékének és fogékonyságának.

A legmelegebb elismeréssel kell megemlékeznünk különösen az ev. ref. főgymnasium jeles tanári karáról, a mely a közgyűlésnek nemcsak előkészítésében és rendezésében, hanem szellemi tartalmának gazdagításában is a legönzettebb munkásságot fejtette ki.

A vendégek nagy része *Dóczy Imre* elnökkel együtt ápril 17-én kedden délután érkezett meg, a kiket a vasutnál az egyház nevében *Jakucs Gábor*, a város hatósága részéről pedig *Farkas Kálmán* fogadott. Este 8 órakor ismerkedésre gyűltek össze a közgyűlés tagjai a Kaszinó modern esinnal épült és berendezett termeiben.

Ápr. 18-án, szerdán reggel, a nagy választmány ülése után 9 órakor is'entisztelet volt a templomban, a hol *Vékony Sándor* főgymn. vallástanár tartott az alkalomhoz méltó, felemelő hatású imádságot.

A közgyűlés 10 órakor kezdődött a főgymnasium disztermében. Jelen voltak az egyházi és világi helyi társadalom vezető emberei, később. a gyűlés folyamán megjelent a vármegye főispánja *Lippich Gusztáv* is. Az egyházmegye érdemes esperese *Dorogi Lajos* és kitűnő gondnoka *Horthy István* lekötelező rokonszenves levélben fejezték ki sajnálkozásukat, hogy a közgyűlésre tőlük nem függő akadályok miatt nem jöhettek el. Az egyesület tagjai (köztük *Géresi Kálmán* tanterületi főigazgató, az egyesület érdemes volt elnöke is) oly számmal jelentek meg, a mely megnyugtató bizonyosságául szolgált az egyesület életrevalóságának és a tanári közszellem erősülésének. De különösen örvendetes hatást tett s a közgyűlésnek mintegy országos színezetet adott az, hogy egyházkerületünk tanári társadalmán kívül a többi egyházkerületek tanársága is képviselve volt, sőt a szarvasiak révén az ág. ev. tanárok s a szolnokiak által az állami tanárok is képviselve voltak. Névszerint ott volt *Váró Ferencz* Nagyenyedről, *dr. Antal Géza*, *Faragó János* és *dr. Kőrös Endre* Pápáról, *dr. Szabó Aladár* Budapestről, *dr. Joó Imre* Nagy-Körösről, *dr. Rácz Lajos*, Sárospatakról, *Márton Sándor* és *Kiss Zsigmond* Kecske-métről, *Benka Gyula* és *Plentzur Lajos* Szarvasról, *Fesztory Gyula* és *Csics Gyula* Szolnokról. Lelkészeink közül ott láttuk *Szalay József* nagybecskereki, *Harsányi Sándor* és *Szabó Sándor* turkevei, *Zoványi Jenő* tiszai földvári és *Rácz Kálmán* balsai lelkeseket.

Dóczy Imre elnök a közgyűlést nagyérdemű beszéddel nyitotta meg, a melyben a közéletünkben mutatkozó retrograd irányzatokkal szemben hangsúlyozza a prot. tanári közszellem és a protestáns szabadelvű nevelés szükségességét és nemzeti fontosságát s ezzel kapcsolatban foglalkozik az egyházi és tudományos elemeknek a tantervben való összeegyeztetése kérdésével. A megnyitó beszéd egész terjedelmében így hangzik:

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Még szinte érezzük a baráti kézszerítés melegét, melylyel legközelebbi közgyűlésünkről hivatásunk munkaköréhez megtérve egymástól elváltunk, egyházi és iskolai hatóságaink még nem is foglalkozhattak múlt nyári közgyűlésünk tanügyi javaslatainak mérlegelésével, s ime már ismét összehozott bennünket az összetarto-

zás érzete s a ref. tanügy munkás szeretete. A munkásnak azzal a megszokott életösszömmel, mely a pihenés óráiban sem hagyja nyugodni s mihelyt a munkától kissé szabadabb lélekzetet vesz, mindjárt a jövő teendői felett tűnődik, mi is ref. tanügyünk hivatásszerű munkásai úgyszólván a legelső alkalmat fölhasználva s egyik virágzó tanintézetünk fentartó testületének szives meghívását követve, siettünk a nemzeti műveltségnek ez újabb csarnokába, hogy itt a legerősebb államfentartó elem, az alföldi magyar nép alkotó erejének szemléletéből erőt, áldozatkészségből lelkesedést merítsünk a nemzeti közművelődés munkálására.

Kisújszállás, H.-M.-Vásárhely és M.-Tur, alig másfél év alatt tartott három utolsó közgyűlésünk eme színhelyei, melyeken a ref. középiskolai tanügynek mindenütt hatalmas fejlődését, mondhatni újjászületését volt és van alkalmunk szemlélni, mindenik azt a lélekemelő hatást teszi ránk ref. középiskolai tanárookra, mely a prot. öntudatot szinte önérzetté emeli, azzal a fölvillanyozó anteusi erővel hat reánk, melyet csak az anyafölddel, a magyar kalvinistasággal, itt az ő legerőteljesebb voltában a magyar alföldön való érintkezésből merithetünk. Itt érezzük igazán a ref. tanügy nemzeti hivatását, saját hivatásunknak a nemzeti nevelés, a magyar kultúra érdekében való igazi jelentőségét. S midőn e helyt szivesen üdvözlöm egyesületünk közgyűlését, örömmel tölti el lelkemet t. tagtársainknak e közgyűlésen való szép számú megjelenése s az meleg érdeklődés, melyet egyesületünk céljai hazánk távolabbi vidékein működő kartársaink lelkében is keltettek. Örülök a jelenségen, mert benne a *ref. tanári közszellem erősülését* látom. Pedig e közszellem erősítésére az összetartozás érzetének ápolására épen napjainkban nagy szükség van.

A kiknek az idők jeleiből olvasni adatott, prot. egyházi és világi vezető férfaink sötét felhőket látnak a protestantismus egén, melyek veszélylyel fenyegetik a felvilágosodás szabadelvű alkotásait s éberségre és munkára szólítják prot. egyházunk minden igaz hívét. Mintha a szellem világában, az eszméknek idáig csak egyes tudósok által hirdetett körforgásában újra a felekezeti exclusiv irányzata, sőt a már örökre eltemetettnek hitt ultramontanismus sötét szelleme jutna uralomra, mely a XX-ik század tudományos és socialis műveltségével szembe szállva, szétülni készülne hazánk belső békeességét s felekezeti áldatban érdekharcba kívánná foglalni nemzetünk egységes haladását.

Ha a jövőnek ilyen színben látása nem pusztá érzékkáprázat, ha csakugyan ilyenemű veszély fenyegetné nemzeti közművelődésünket s a vele szorosan összeforrott protestantismus ügyét — pedig a napi sajtó közleményei több aggasztó jelenségre mutatnak — akkor e kulturhareban a magyar ref. tanárságnak teljes összetartással és hivatásának tudatával kell ref. egyházunk és a nemzeti műveltség magasabb érdekeinek védelmére sorompóba lépnie. Nem tollal, nem fegyverrel, hanem a *magyar ifjuság prot. szellemű nevelésével*. És ez önvédelemben — mint a multak küzdelmes napjaiban — velünk lesznek jövőben is, felekezeti különbség nélkül, nemzetünk jobbjai és a felvilágosodottság igaz hívei. Mert a prot. nevelési elv nem az egyoldalú s exclusiv felekezetieskedés ápolása, hanem a vallásos nevelés mellett a felvilágosultságnak, a szabadelvű gondolkodásnak és hazafias, nemzeti törekvéseinknek az ifjuság lelkébe való beplántálása.

Vallásos szellemben, igazi benső vallásosságban kívánjuk nevelni mi is a haza ifjuságát, mert ez az

ember legbensőbb lelki szükséglete s ezt kívánja nemzeti, állami és társadalmi életünk erkölcsi érdeke, de a nélkül, hogy egyedül idvezítő hitelveket hirdetnénk, a vallásos türelmet, a más hitfelekezetűek nézeteinek megbecsülését és tiszteletét csepegtetjük tanítványaink szívébe. Egyházi intézményeink szeretetét s a hozzájuk való törhetlen ragaszkodást igyekszünk mi is a jövő nemzedék lelkébe oltani, de hogy egyházunk érdekeit a nemzeti érdekekkel a legbensőbb harmoniába tudjuk hozni, tanuja annak a negyedfél százados múlt, a melyben egyházunk aspiratioi a magyar nemzeti közérdekkel nemcsak soha összeütközésbe nem jöttek, hanem egyházunk és nemzetünk jogainak védelme mindenkor egy zászlóra volt felírva. A mi pedig a nemzeti közműveltségre nézve a prot. nevelésnek legjelentősebb vonása, az az eszméknek és intézményeknek az a felvilágosodott, szabadelvű felfogása, mely iskoláinkat eleitől fogva jellemezte s voltaképen magát a protestantismust is is világra hozta. A magyar ref. tanár a történelmi igazságok leplezetlen tanításáért soha sem fog meghurcoltatást szenvedni, mint az közoktatásügyünk másik táborában csak legközelebb is történt. A mi ideálunk nem az egyház aegise alatt igazságtipró Orbán pápa, hanem az igazságot a felekezeti korlátain felül is meggyőződéssel hirdető Galilei.

M. T. Közgyűlés! Midőn a prot. szellemű nevelés kiváló fontosságát és nemzeti jelentőségét hangsúlyozom, nem hagyhatom fölemlítés nélkül ref. konventi tantervünk revisiójának épen napi renden levő ügyét. Egyesületünk előzetesen már behatóan foglalkozott e revisio kérdésével, azért a dologban csak egy pár momentum kiemelésére szoritkozom. Elismeréssel látom a tárgyalás alapjául szolgáló munkálatnak azt az intencióját, hogy az imént hangoztatott prot. nevelés elvét a tantervben is nyomatékosabb és tartalmasabb kifejezésre kívánja juttatni. Sőt csak közelismeréssel találkozhatik az a gondolata is, hogy a prot. szellemnek az egyes disciplinákat átható érvényesítése oly módon körvonaloztassék, hogy annak az állami tanterv alkalmazására kötelezett ref. gymnasiumaink is hasznát vehessék.

Ugy állítani pl. össze a magyar irodalmi és történelmi olvasmányok sorozatát, hogy bennök a tudományos irodalmi műveltség színvonala mellett a prot. érület és gondolkozásmód is kifejezésre jusson: sokunknak régóta kifejezett óhajta s csak örömmel üdvözölhetjük a tervezetet, mely közös óhajtaunknak a tantervben való keresztül vitelét czélozza.

De épen ez elv alkalmazásában nagy óvatosságra van szükségünk. Törekvésünkben épen prot. gymnasiumaink tudományos színvonala érdekében nem szabad odáig mennünk, hogy a *vallásos nevelés a tudományos képzés érdekeit háttérbe szorítsa*. Pedig a tanterv-revisió alapmunkálatában — legalább az én szemem előtt — nem hiányzanak az ilyen tuzások sem. Midőn ugyanis gymnasiumi latin tanításunk czélját akként szabja meg, hogy abban a magyarországi középkori latinság megértése is bent foglaltassék s midőn a latin classicusok mellett protestáns és nemzeti érdekből az aranybulla, Galeotto Bonfinius, a linczi béke, Leopoldina explanatio, pragmatica sanctio, Bod Péter Historia hungarica ecclesiasticája, Kálvin institutioi és az 1790—91-iki törvények latin szövegének olvastatását felölelni kívánja s midőn ekképp a latin barbarismusok és soloecismusok ismertetésére is kiterjeszteni kívánja a gymn. philol. oktatás körét: tartok tőle, hogy ifjúságunk egész latin nyelvi ismerete barbárrá válnék s

magából a latin irodalom szelleméből még annyi sem szívódnék föl növendékeink lelkébe, amennyivel a mai gymnasium utnak ereszti őket. Vagy midőn a görög nyelvi tanítás első rangu czélját az új testamentomi görög nyelv megértésében contemplálja s a görög irodalmi remek mellett az új testamentomból Máté és János evangéliomának s Pál apostol főbb leveleinek jó részben való elolvastatását sürgeti: ha e tervezet testté válnék, ref. gymnasiumaink a tanulmányoknak ezen körében visszaesnének a XVII. század színvonalára, a midőn a görög nyelvet első renden a biblia megértése czéljából tanították egész Európa tanintézeteiben. Mióta a classica philologia önálló disciplinává lett a középiskolában, ilyen irányzatot nem ismerek sehol a külföldi középiskolai tanügy terén sem. Sőt ha ifjúságunkat a classicus irodalom növelő hatása alatt akarjuk tartani, ha philologiai tanításunkat mellék czélok szolgálataiba nem akarjuk helyezni, ilyen irányzat jogosultsága alig is igazolható. Ám olvastassuk hazánk és prot. egyházunk történeti okmányait és alaptörvényeit az oknyomozó történelem tanóráin, mint történeti alapforrásokat, fordítottassunk új testamentomi szemelvényeket a vallástani órákon, de a philologiai tanítás körét hagyjuk a classicus irodalom gazdag szellemi tartalmának és nevelő hatásának.

Meg vagyok győződve, hogy tanügyi hatóságaink e szempontokat figyelmen kívül nem hagyhatják s tanintézeteinkben a tudományos képzés érdekeit nem kockáztatják. De történnék bárhogyan, a tanterv nyers anyagába éltető lelket önteni a tanári testület van hivatva. Az iskola jellegét és színvonalát nem a tanterv betűje, hanem a tanári testület szelleme biztosítja. És én ösmerve ref. tanárságunk kipróbált szellemét, ref. egyházunk és a nemzeti kultúra érdekeiért lángoló lelkesedését, teljes bizodalommal vagyok ref. középiskolai tanügyünk egészséges fejlődése iránt s meg vagyok győződve, hogy ha esetleg megnehezédnek az idők járása felettünk, még jobban erősöbülne tanintézeteink prot. szelleme, a nemzeti műveltségnek pedig — mint a múltban, ugy a jövőben is — ref. iskoláink mindenkor erős várai lesznek.

Ezzel a bizodalommal és meggyőződéssel ismételtén üdvözölve t. tagtársainkat, egyesületünk XVII-ik közgyűlését megnyitottnak nyilvánítom.

A tetszéssel fogadott beszédért a közgyűlés köszönetet mondott az elnöknek.

Majd az üdvözlések következtek. *Turgonyi Lajos* ev. ref. lelkész az egyház, *Fejér Lajos* főgymn. igazgató a tanári kar nevében üdvözli a közgyűlést, kiknek szavaira válaszolva, *Dóczy Imre* elnök mond hálás köszönetet a szives fogadtatásért. Majd felolvastatott az egyházmegye esperesének és gondnokának üdvözlő levele s mindkét levél a közgyűlés köszönetének kifejezésével jegyzőkönyvbe vétetett.

A közgyűlés előtt tartott isteniszteleten *Vékony Sándor* vallástanár által mondott imádság az évkönyvben közre fog bocsáttatni.

A közgyűlés ezután meghallgatta a jegyző és a pénztárnok jelentését, *Kovács Lajos* tanítóképezdei igazgatónak *Gergely Károly* emlékezetére tartott beszédét és *Fejér Lajos* értekezését a franciák latin nyelvi oktatásáról s ezzel a közgyűlés első napi tárgysorozata kimerítettett. Ezekről és a következő napi tárgyalásokról a jövő heti számban fogunk szólni.

A debreceni főiskolai igazgatótanács 1900. évi május hó 3-dikára összehívott gyűlésének tárgysorozata.

1. A gyűlés megnyitása.
 2. Megjelent tagok számbavétele. Igazolatlanul meg nem jelentek megállapítása.
 3. Esetleges elnöki előterjesztések a tanácskozás rendjére vonatkozólag. (Tanácskozási és ügyrend 28. §.)
 4. Gazdasági albizottság jelentése a főisk. gazdasági tanács jegyzőkönyveiről, a jövő évi költségvetésről s ezzel kapcsolatban:
 - a) Elek Lajos gazdasági tanácsjegyzőnek a főt. egyházkerületi közgyűléshez intézett s az 1899-iki 267. Sz. egyházkerületi jegyzőkönyvi szám által javaslatként végett az igazgatótanácshoz utalt beadványa;
 - b) főgymn. igazgató felelőzése a főiskolai gazdasági tanácsnak azon végzése ellen, a mely Szabó Gyula 8. o. Kálmánci Gábor 2. o. Báthory Gábor 1. o. tandíjának kiutalását megtagadta;
 - c) tanárkari vélemény az iskolai értesítők egyesítése tárgyában.
 5. Akadémiai bizottság jelentése alapján (előadó a tanácskozási és ügyrend 12. §-a értelmében Csiky Lajos akad. igazgató, illetve saját szakjára nézve dr. Ozory István jogkari dékán):
 - a) Akadémiai igazgató általános jelentése s a theol. akad. dékán statisztikai jelentése a folyó tanévről (előadó: Csiky Lajos).
 - b) Az akadémiai tanszakok iskolai törvényeinek revíziója. (Előadó: Csiky Lajos)
 - c) Special kollégiumoknak az akadémia kötelékén kívül álló egyének által való tartásáról szabályzati javaslat (előadó: Csiky Lajos.)
 - d) Tanárkari javaslat a Hatvani-alapítvány pályaműveinek latin helyett magyar nyelven írhatása tárgyában (előadó: Csiky Lajos.).
 - e) Jelentés Liszka Nándor jogakadémiai tanár nyugalomba vonulásáról; érdemeinek jegyzőkönyvi méltatása (előadó: dr. Ozory István.).
 - f) Az ekként megüresedett közjogi tanszék betöltésére vonatkozó pályázati hirdetésnek az akadémiai tanács által megállapított szövege (előadó: dr. Ozory István.).
- Esetleg együttesen tárgyalható a tárgysorozat 6. c) pontjával.
- g) Vitályos Gergely 2. éves joghallgatónak ápril. hó 2. kelt kérvénye, utólagos beiratkozása tárgyában. Összevetendő az akad. isk. törv. 12. §-a (előadó: dr. Ozory István.).
 - h) dr. Bartha Béla jogakad. tanár jelentése a magyar pénzügyi jogból megszerzett egyetemi magántanári képesítéséről (előadó: dr. Ozory István.)
 - i) A Nagy József-féle alapítványi bizottság 1900. március 13. fölvett jegyzőkönyve (előadó: Csiky Lajos).
 - j) Csiky Lajos akad. igazgatónak e jegyzőkönyv alapján 1900. március 23. kelt jelentése ez alapítvány állapotáról (előadó: Csiky Lajos.).
6. Gymnasiumi albizottság jelentése alapján (előadó: Sinka Sándor.):
 - a) Főgymnasiumi igazgató jelentése az 1899/900. iskolai évről.
 - b) Főgymn. igazgató jelentése a helyettes tanszéknek az 1900/1901. tanévre leendő betöltése tárgyában.
 - c) Főgymnasiumi tanárkar véleménye a Tóth József gymn. tanár nyugdíjba lépése folytán megürült tanszék ügyében; a nyugalomba vonuló tanár érdemeinek jegyzőkönyvi méltatása.

- d) A főgymn. tanárkar heterjeszti az 1900/1901 tanévi tantárgybeosztást.
 - e) Balogh Ferenc jelentése a főiskolai alapítványok sorozatáról; továbbá az adattár és alapítványi törzskönyv tárgyában. V. ö. az 1899. évi 279. egyh. ker. jk. számot.
 7. Tanítóképző intézeti albizottság jelentése alapján (előadó: Kovács Lajos):
 - a) Igazgatói jelentés az első félévi vizsgálatokról és a második félévre történt berendezkedésről.
 - b) A főisk. oratoriumba beállítandó új orgona tervének kiválasztása, esetleg új tervezet készíttetése.
 - c) Az embertan és egészségtan új tanterve.
 8. Egészségügyi albizottság jelentése alapján: a főiskolai betegápolás reformja, ifjúsági betegsegélyző pénztár. V. ö. az 1899. novemberi egyházkerületi közgyűlés 269. jk. számát (előadó: Kovács Lajos.).
 9. A könyvtári albizottság jelentései megbízatásairól (előadó: dr. Ozory István.)
 - a) 1897. évi 185. sz. egyházkerületi végzésről;
 - b) 1898. évi 404 és 405. sz. egyházkerületi végzésekről;
 - c) 1899. évi 270. egyházkerületi végzés 2. pontjáról s a 284. jegyzőkönyvi számról.
 10. Eröss Lajos. Révész Lajos, Ps. Nagy Zoltán főisk. tanárok korpótlék jogosultsága kezdetének megállapítása.
 11. Tanárkari javaslat a korpótlék-jogosultság kezdetének már a pályázatok alkalmával leendő előzetes megállapítása tárgyában.
 12. Főiskolai tanári nyudijintézeti gyűlés véleménye az 1899. novemberi egyházkerületi közgyűlés 268. jk. sz. 7. pontjára (1500 frtos tandíjjárulék beszűntetése). Összevetendő a jövő évi költségvetés megfelelő pontjával.
 13. Ugyanazon gyűlés véleménye az 1899. évi 272. egyházkerületi jegyzőkönyvi számról vonatkozólag (elhunyt tanárok családja meddig élvezze a tanári javadalmat.)
- Kelt Debrecenben, a ref. főiskolában n, 1900 ápril. 14.
- Sass Béla,
a főiskolai igazgatótanács jegyzője.

IRODALOM.

- „Egy új reformatió küszöbén“ Irta Tóvölgyi Titusz. Budapest, 1900. Márkus Samu könyvnyomdája. 8. Báthory-utca 20. Ára: 4 korona. Érdekes mű; megérdemli az elolvasást. Szerzőjét irodalmi műveiből régóta ismerjük. Gymnasista korunkban mohón olvastuk alföldi betyáros elbeszéléseit és regényeit; később a 80-as évek elején az ő nagy „T“-vel jelzett tüzes vezércikkeiből tanultunk jámbor mameluk politikát. Végre aztán a falka esztendőknél láttuk, mint lett spiritistává s mennyire elmélyed azoknak a teológiai és vallásbölcseleti kérdéseknek boncolgatásában, melyek nem egyszer meglábolthatatlan mélységek és ingoványok úttalan útjain akarnak átvezetni:
- „Egy új reformatió küszöbén“ című legújabb műve is a spiritista lélek megnyilatkozása. S bennünket teljességgel nem lepett meg; vártuk; mert ha jól emlékszünk, már a múlt esztendőben ígéretet tett az „Égi Világosság“-ban e polemika megírására. Az előzmény ugyanis az volt, hogy a budavári Mátyás temetőben Tomcsányi jezsuita a múlt évben erős támadást intézett a spiritizmus ellen. Ezt követte Meyer Béla

kalocsei kanonok és bózoni püspök „A spiritismus keresztény-katholikus megvilágításban” című könyve s végre a budapesti kir. m. tudományos egyetem hit-tudományi karától a Horváth-féle díjjal jutalmazott s a szatmári egyházmegyei hatóság jóváhagyásával írott ama harmadik antispiritista mű, melynek szerzője Em-léhri Wolkenberg Alajos dr. szintén jezsuita atya. Ismerjük e műveket is s nem csodálkozunk, hogy Tóvölgyi, mint bugzó spiritista e művek megjelenése után néma nem maradhatott. Jól tette. Ma az eszmék szabad harcának a korát éljük, a gyémántot gyémánttal köszörülük, így csiszolódnak az egymással való súrlódás közben az eszmék is s Istennek legyen hála! rég elmúltak azok az idők, mikor az úgynevezett „hivatalos igazságokon túl írni” semmi mást nem volt szabad.

Nekünk, kik a spiritizmussal vallásbölcseleti szempontból tehát úgy szólva: „ex offo” foglalkozunk, megvan arról a magunk egyéni meggyőződése, melyet e lap hasábjain már ezelőtt 2 évvel általános körvonalakban ismertettünk is. Ismerjük irodalmát Allan-Kardektől elkezdve Flammarion Kamilig William Crookes, Morgan, Lombroso Caesar stb. vagy mondjuk Bárány Vay Adelma „Szellem, erő és anyag” című művéig. Tiszteljük morálját, melyet a keresztyénségből vett át s azt a rendíthetetlen hitét, melyből kifolyólag a Krisztust való-ságos istenfiaának tartja s a materializmussal szemben a lélek örök és személyes létét vitatja.

Persze! Vannak nagy és alapos kifogásaink is ellene, melyeknek felsorolására most ki nem terjesz-kedhetünk. Itt csak annyit akarunk jelezni, hogy mint fentebb érintettük, a kezünk alatti mű indoka a spiri-tizmus védelme ugyan, de a szerző végszavaival élve, „a spiritismus itt csak arra való volt, hogy kiugrassa a nyulat a bokorból” s bebizonyítsa: mennyire eltért a róm. katolikus egyház ugy hitében, mint összes in-tézményeiben attól a normától, melyet a Krisztus adott meg. S e céjának szerző derekasan meg is felel s ez *adja meg előttünk a becsét e polemikának.*

A 221 lapra terjedő mű 3 főrésze oszlik s két-ségtelenül ott a legértelmesebb, hol a pápák s a hierarchia bűneit történelmi alapon s a Krisztus taní-tásaival szembe állítva, ostorozza. Noha erre nézve is van annyi megjegyzésünk, hogy kár volt csak egyetlen egy történelmi kútforrással beérni. Van erre több is, sok is; ezeket mind fel kellett volna használni; vagy legalább vegyesen, mert így a szerző az egyoldalúság és elfogultság vádját aligha fogja kikerülhetni.

Mint érdekes jelenség, megragadta a figyelmünket az is, hogy a szerző laicus ember létere mily helyes érzékkel ismeri fel a romanizmusban úgy a pogány, mint a zsidó elemet. Tényleg úgy van az s a theolo-gusok jól tudják, hogy már Luther és Zvingli erre irá-nyították figyelmüket s amaz a zsidó, ez pedig a po-gány elemtől akarta megtisztítani a keresztyénséget. Kár, hogy a szerző e ponton mélyebb symbolikai tu-dással nem bírt, mert itt széles és hálás mező nyílt volna fel igazságkutató lelke előtt.

Hátrányára van a műnek az is, hogy vallásbölc-sészeti szempontból nem használja fel, sőt talán nem is ismeri a legújabb idevágó irodalmi műveket. Pedig éppen a vallásbölcselet az a tudomány, melynek ke-retei folyvást változnak s egy évtized óta egészen át-alakultak. Érdekes és hasznos lett volna p. o. az egyip-tomiak vallása helyett főként és részletesebben foglal-kozni a parsizmussal vagyis a Zarathustra-féle val-lással. Ez esetben meggyőződött volna szerző nemcsak arról, hogy valamiképpen az olvasót (ima-gép) a budd-

hiszusból, úgy a purgatórium dogmáját a pársizmusból vette át a katolicizmus, hanem arról is, hogy a Zarathustra (szerző Zoroásternek nevezi) vallása éppen ethikai tartalomra nézve felette áll a jezsuita morálnak; legalább az Avesta morálja feltétlenül! Ezt is kizsák-mányolhatta volna.

Általában reánk e mű azt a benyomást tette, hogy szerzőnek leggyengébb oldala a vallásbölcselet; a legerősebb oldala pedig a szentírás ismerete.

Vannak benne kisebb s alárendeltebb jelentőségű tévedések is, melyek talán nem is annyira tévedések, mint inkább sajtóhibák. Így p. o. szerző azt állítja az 56-ik lapon hogy „a hindu” „sóma” körül-belől az volt a mi nálunk a római pápa „isteni herceg”! Hát nem az volt! A „sóma” (az irániaknál „haóma”) egy nő-vénynek a neve, a melynek a nedvéből részegítő italt készítettek s a melyet aztán az indó-irániak az istenek italának tartottak. Nem helyesen fejt meg a templomok eredetét sem (63-ik lap) midőn azokról azt állítja, hogy azok a legrégebbi népeknél temetkezési helyek voltak. Ez ma már túlhaladott álláspont. Kálvin nem a máglyán égettetett meg (179. lap); hanem természetes halállal múlt ki; itt talán tollhibával van dolgunk s Kálvin, Huss helyett csúszott be. stb. stb.

Mindezekről eltekintve azonban érdekes mű ez s hazánkban, a hol oly kevés az ilyen irodalmi termék, megérdemli, hogy protestáns lelkészek megvegyék. Egyes spiritista speciális dogmáktól eltekintve (kevés van benne ilyen!) oly lángoló hittel találkozunk ebben a Krisztus és Isten iránt s oly nyílt leplezetlen őszin-teséggel a románizmussal szemben, melynek közvetlen látása minden vallásos lélekre felemelőleg hat.

Debrecen, 1900. ápril. 14.

Eröss L.

NEKROLOG.

Kósa Dániel

1825—1900. március 20.

Egy minden ízében, lelke mélyéig jóságos édes bátyám, egy, a maga egyszerűségében igen kitűnő refor-mátus lelkész, családja boldogulásáért végsőig való ki-tartással küzdött jó családfő, anyai nagynéném férje, *Kósa Dániel* olesva-apátii ev. ref. lelkész áldásos életét akarom, részben velem közölt adatok alapján, e nekro-logban a „Debreceni Prot. Lap” olvasó közönségével megismertetni.

Diák-koromban sokszor, mindig támogatott anyagi szükségemben; később, ha nyaranként egy pár boldog napot, vagy hetet tölthettem édesen szerető családi körében, úgy szerepeltem mindig, mint káplánja: én végeztem helyette napról-napra föltétlenül minden lel-készi teendőt. Tavaly is elmondogatták a jó olesva-apátiak (és ez az én életemnek egyik büszkesége): „Az Isten éltesse minél tovább a mi jó öreg tiszteletes urunkat, de ha meghal, a nagytiszteletű urat hívjuk meg lelkészünknek”. És ez a bizalom, az egyszerű nép szeretetének ez a rokonszenves megnyilatkozása enge-met mindig meleg, kellemesen eső jóérzéssel töltött el.

Most már meghalt a jó öreg tiszteletes s üressé lett katedrája. A hű, a jó lelkipásztor, a nép valódi atyja, eltávozott atyái földébe. Vajha találnának méltó utódot a jó olesva-apátiak az eltávozottnak helyébe!

Kósa Dániel született 1825-ben Szamosszegen, Szatmárvármegyében, hol atyja, Kósa György, jómódu

földbirtokos volt. Iskolai tanulmányait Sáros-Patakon kezdte s Debreczenben végezte, még pedig kitűnő eredményel. Lelkészi oklevele is kitűnő.

1848/49-ben Kenderesen helyettes lelkész volt, miután az akkori kenderesi lelkész, néhai Papp István, súlyos betegen feküdt. A szabadságharcban, noha felesketett nemzetőr volt, tényleges részt nem vehetett, mivel egyházát, melynek fegyverfogható férfi tagjai mindannyian a csatamezőn voltak, a rendes lelkész súlyos betegsége miatt magára nem hagyhatta. Neki otthon kellett maradni az ügyfogyottak gyámolítására.

1849 végén Gencsre, Szatmárvármegyében, hivatott meg lelkészül. Ezen állását elfoglalván, 1850. május 1-ső napján egybekelt Papp Juliánnával, néhai Papp István kenderesi lelkész lányával. Ezen házasságból 5 gyermek született, kik közül Ede járműi nyugalmazott ev. ref. lelkész, Barna pedig a debreczeni ev. ref. egyház számvevője.

Genesen 1853-ig maradt. Ekkor Olesva-Apátiba, Szatmárvármegyébe, hivatott meg lelkészül s itt működött haláláig. 47 évig lelkészkedett Olesva-Apátiban s ezen hosszú idő alatt soha más egyházba nem pályázott, noha több ízben lett volna alkalma lelkészi állomását jövedelmezőbb állomással fölesereslni.

Népének valódi atyja volt. Nemcsak lelképásztori teendőit végezte a legszigorubb pontossággal, hanem a legnehezebb viszonyok között is szíven hordozta híveinek javát. Árvizes időkben, mely idők ezen vidéken épen nem tartoznak a ritkaságok közé, ott örködött ő is éjjel-nappal a védgátak mellett s nem egyszer személyesen vezette a védelmi munkálatokat a Tisza-Szamos-Kraszna-Dolha egyesült árjai ellen. Ezen védelem gyakran sikerrel járt, de olykor-olykor emberi erő nem küzdhetett meg a fékezhetlen elemekkel s a vizek árja több ízben elpusztította a kis falut. Ilyenkor a mentési munkálatokból vette ki az oroszlánrészt s új élet fakadt a régi romok helyén. A lelkész kérésére az ország minden részéből ment a segítség s sikerült nemcsak az egyházi épületeket ismét jó karba helyezni, hanem a szegényebb kárvallottakat is talpra állítani.

Az 1873-ik évi kolera-járvány idején valamennyi kolera-beteget mindennap meglátogatott s intézkedett azoknak kellő ápolása felől. Százszor szembenézett ekkor a halállal, de az elkerülte úgy őt, mint családja tagjait, kik közül senki meg nem kapta a félelmetes ragadós betegséget. A kolera-járvány idején tanúsított, hősiességét magatartásáért, legfelsőbb helyre kitüntetésre is akarták ajánlani, de az ilyen világi hírség keresése nem fért össze az ő puritán gondolkodásával. Megköszönte jóakaróinak figyelmét, hanem a kitüntetésből nem kért. Elég jutalom volt neki híveinek hálája és szeretete.

Hasonlóképen nem kereste a magasabb egyházi tisztségeket sem. Többször emlegették ugyan, mint esperes-jelöltet, de ő ezen tiszttel elnyerésére soha egy lépést sem tett. Ismert erélye pedig sokat lendíthetett volna az egyházi ügyeken. De ellenfelei épen ezen erély miatt nem tudtak megbarátkozni azon gondolattal, hogy esperesnek válasszák.

De a legnehezebb időkben mindig ott volt, hol a protestantismusért és hazájáért küzdenie kellett. Így például jelen volt a debreceni híres pátens-gyűlésen, melyre pedig sokan nem mertek megjelenni úgy az egyháziak, mint a világiak közül; az osztrák rémuralom idejében mindent elkövetett a bujdosók sorsának enyhítésére, sógorával, néhai Papp István máté-szalkai lelkészszel együtt, ők is rejtegették a Szatmármegyében

bujdosó Vörösmartyt és Bajzát, a többi bujdosóknak is szívesen nyújtottak menhelyet, noha az ilyen vendégszeretet azon időben nagy veszéllyel járt.

A vendégszeretet ősi erényét különben minden időkben gyakorolta. Háza mindig nyitva állott a vendég előtt s otthon talált ott az idegen is. Különös szíves-séggel tudta ellátni a házában megforduló tanuló ifjakat, kik egész legendákat tudtak beszélni az ő vendégszeretete felől. Mi, rokonainak gyermekei pedig épen atyánkat találtuk benne, s nemcsak saját unokái, hanem az újabb nemzedék tagjai, idegen gyermekek is, előszere-tettel neveztek nagyatának. Ha a faluban beteg ember volt, az rendszeren a lelkészi lakból kapott jobb ételt s a szűkölködőktől sohasem tagadta meg az alamizsnát.

Irodalmi működést nem fejtett ki, noha széles körű irodalmi ismeretekkel bírt. Könyvtárban, az egyházi munkák mellett, a magyar klasszikusok is megvoltak s mindig kedvvel forgatta a jobb írók műveit. Sikerült tréfás verseket tudott írni, de ezeket nem bocsátotta nyilvánosságra, legfeljebb álnév alatt jelent meg egy pár verse. Irónak azonban épen nem tartotta magát, noha tehetsége sok tucat-író tehetségét felülmulta. Még agkorában is kedveskedett egy fiatal menyasszonynak alkalmi verssel.

Az élet csapásait, melyekből bőven kijutott neki, filozófusi nyugalommal, keresztyéni türelemmel viselte. Az élet örömeit se vetette meg, noha ritkán fordult meg multságokban. Csöndes házi körét, különösen az utóbbi évek alatt, ritkán hagyta el, s boldognak érezte magát otthon, procul negotiis.

Már évek óta gyöngékedett, de erős szervezete s mértékletes életmódja dacolt az agkor betegségeivel. Hivatalos kötelességeit csaknem az utolsó hetekig maga végezte. Még az elmúlt karácsonykor urvacsorát osztott, bár akkor már nagyon gyöngé volt. Valószínűleg ekkor hűtötte meg magát s tüdőgyuladást kapott, mely betegség 1900 márczius 20-án reggel 9 órakor véget vetett életének.

1900. márcz. 22-én d. u. 3 órakor temették el. Ravatalát a templomban, a szószék előtt, az urasztala helyén állították fel. Fekete koporsóján egyedül a kinyitott, gyászfátyollal átkötött biblia feküdt. A biblia, melyből annyi vigasztalást merített másoknak is, magának is. A temetésére küldött koszorút (számszerint 7-et) a szószékre aggatták föl. A zsufozásig megtelt templomban, melyből azonban a közönségnek nagy része kiszorult, először Ujlaki Gábor vitkai ev. ref. lelkész mondott imádságot, majd Kincses István máté-szalkai ev. ref. lelkész tartott gyászbeszédet mely alatt minden szem könybe borult.

Verőfényes tavaszi délután, harangzúgás mellett, megindult a menet a temetőbe. A szomszédos falvakban is zúgtak a harangok s összevegyültek a szamos-menti kis faluk harangjainak sirámjai. A koporsó előtt Segesváry József, a nagykarolyi ev. ref. egyházmegye esperese haladt papi díszben; a nehéz ércokorsót hat részre vitte palástosan. Majd a tanítók, később a presbyterek s a község más lakói vették át a koporsót. A koszorúkat a presbyterek vitték.

A temetőben, a nyitott sírnál, Király István ó-pályii ev. ref. lelkész tartott sirbeszédet, mely után a koporsót leeresztették a sírgödörbe, beborították a koszorúkkal s elhantolták. Ekkor Németh Sándor olesva-apátii tanító mondott búcsúztatót, a mivel véget ért a temetési szertartás.

Hogy a nép mily őszinte részvétellel gyászolta vevőn lelkészét, bizonyítja az is, hogy az egyház és a

család koszorúját meg akarták tartani azon célból, hogy azokat — örök emlékül — a templom belsejében ki-függesztik. S csakis az elhunyt fiának tiltakozásán tört meg a kegyeletnek ilyenmü nyilvánítása, ki határozottan ellenezte a könnyen visszaélésekre vezethető katolikus szokás behozatalát. Ezek a koszorúk is a sírba kerültek tehát.

A gyászlobogó még ma is ott leng az olesva-patíi templom tornyán, hirdetve e kicsiny, de virágzó egyháznak nagy veszteségét!

Te pedig, eltávozott nemes lélek, aludjál nyugodtan az áldott anyaföld kebelén. Áldjuk emlékedet mi mindannyian, kiket te szerettél s kik oly igen szerettünk tégedet. Kik ismertünk, el merjük sírod felett mondani: egygyel kevesebb a jó ember a földön!

Cs. L.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A kollégiumi szabadságharcz emlékgyjűteménye számára újabban adományozott ereklyék kimutatását legközelebb fogjuk folytatólagosan közölni.**

— **Egy református lelkésztársunk borostyána.** A lapokból olvassuk, hogy a h.-sámsoni egyház fiatal lelkésze, *Jánosy Zoltán* az Akadémia Karácsoni pályázatán „Absolon” című drámájával dicséretet nyert s ha otthonosabb lett volna a színpadon, ő vitte volna el az 500 drb aranyat is. Szerfelett jól esik nekünk lelkésztársainkról ily híreket hallanunk, mert e hírek hatalmas cáfolatúl szolgálnak ama Kozma Andor-féle vádakra, hogy a református papok ma már nem tanulnak. Hadd beszéljenek ezek a jó urak! *Jánosy* kollégánk pedig csak törjön tovább . . . előre . . . mindig előre! Megtalálta az utat, a melyen számára még sok babér teremhet. Ilyen lelkészekre is szükségünk van nekünk.

— **Halálozások.** Szomorú s lapunk olvasói között bizonyára széles körben a legigazabb részvétet keltő gyászestéről adunk hírt, melyet — biztosan tudjuk — őszinte megilletődéssel olvasnak közel és távol sokan főként lelkésztársaink közül. *Menyhárt János* folyó hó 18-án néhány napig tartó szenvedés után csendesen elhunyt. Ki volt *Menyhárt János*? Egyházi köreinkben mindenki tudja; de tudjuk különösen mi lelkipásztorok. Mint tanítványok, mi ismertük őt a magyar Aristídest igazán. kiben ha volt valami, mi mély tudományosságát felülmúlta, úgy az csak az ő igazságszeretetével párosult véghetetlen szerénysége volt. mely ragyogni, feltűnni soha nem kívánt, de annál többet használt s nemcsak lebilincsel, hanem maga iránt minden tanítványában ritka szeretetet szült, Gyenge, már 20 évvel ezelőtt is roskatag testében nagy lélek lakozott s bár testi szemei hovatovább mindinkább elhomályosultak e lélek pazarúl szórta tanítványai szívébe az evangéliumi tudomány sugarait s ki tudná megmondani hányan vagyunk, kik koporsója mellett fájdalmas megindúlással állunk meg s a szívből fakadó hála virágaival borítjuk a sírhalmat, mely ez igaz ember porrészeit magába zárta! Elmentél jó mesterünk, de neved, emlékezeted élni fog közöttünk míg — a mint hitted és tanítottad — veled ismét találkozunk. Hisszük és reméljük, hogy lesz valaki főleg régebb tisztársai között ki életrajzát meg fogja írni s e lap olvasói előtt el fogja mindazt mondani, a mit annyian tudni óhajtunk. Most, tekintettel az idő rövidségére, csak a gyászjelentéseket adjuk: a család a következő gyászjelentést adta ki: „A fájdalomtól porig sújtva jelentjük a felejt-

hetetlen jó édes apának és szerető nagyapának néhai *Menyhárt János* nyugalmazott theologiai akadémiai tanárnak folyó évi ápril. hó 18-án esti 7 órakor életének 77-ik évében történt csendes elhunytát. Drága halottunk porrészei ápril. hó 20-án délután 3 órákor Darabos-u. 32-ik számú házunknál tartandó imádság után fognak a Kossuth utcai temetőben nyugalomra helyeztetni. Mely gyászszertartásra rokonainkat, a boldogúlnak barátait és ismerőseinket fájó zívvel hívjuk meg. Debrecenben, 1900. ápril. 19-én. Özv. *Betlethi Endréne* szül. *Menyhárt Kornélia* mint leánya. *Betlendi Bandi* mint unokája. A tanárkarok pedig ezt: „A B. F. R. A. A debreceni ev. ref. főiskola tanszakainak tanárai részvevő érzettel tudatják, hogy szeretett és nagyrabecsült kartársuk nagytiszteletű *Menyhárt János* a theologiai akadémiának 38 éven át rendes, 12 év óta pedig nyugalomba vonult tanára, életének 77-ik évében, ápril. hó 18-án esti 7 órakor csendesen elhunyt. Temetése f. hó 20-án leend. Debrecenben, 1900. ápril 19. Az Isten ígéje alapos tanulmányozójának emléke el százakra menő tanítványai szívében, a tudomány csarnokában; lelke pedig méltó jutalmát Isten országában nyerje meg!” — Lapunk zártakor vesszük a szomorú hírt, hogy *Cserndk István* esperes meghalt, temetése f. hó 22-én, vasárnap délután lesz Tamásváralján.

— **Nyilatkozat.** Mindazon hirdetésekkel, melyek a „Debr. Prot. Lap” színes borítékain és mellékletein megjelennek, a szerkesztőségnek semminemű összeköttetése nem lévén, egyszerűen kijelentem, hogy az osztálysorsjáték reklamja legutóbbi számunkban a nyomdában tudtomon kívül és akaratom ellenére csúszott be. Eröss Lajos m. k.

— **Lapunk tavalyi teljes évfolyamát** egyik előfizetőnk megvételre ajánlja. Címe megtudható kiadóhivatalunkban.

— **Egyéves önkéntességre előkészítő iskola.** Az egyéves önkéntesi jog tudvalevőleg bizonyos iskolák (gymnasium, reáliskola stb.) elvégzéséhez van kötve. De lehetnek egyéves önkéntesek az oly ifjak is, a kik nem végezték el azokat az iskolákat, ha t. i. még sor alatt nem állottak és a megkívánt fölvételi vizsgát leteszik. Van Debrecenben egy iskola, a mely az ilyen ifjakat, tekintet nélkül foglalkozásukra és előképzettségükre, a felvételi vizsgálatra előkészíti. Az iskola állami felügyelet alatt áll. Igazgatója *Lichtblau Albert*, a ki készséggel és díj nélkül szolgál felvilágosítással.

— **Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság** április 5-én tartotta közgyűlését gróf *Csekonics* Endre elnöklése mellett. Az igazgatóság jelenti, hogy a biztosítási üzlet általában nyereséggel záródott. Az elemi biztosítási ágak közül ezuttal a *tűz- és szállítmány-biztosító-üzlet* lefolyása volt kevésbé kedvező. De, valamint a biztosító-üzlet egész vonalán folytonos volt a társaság fejlődése, ebben az üzletágban is örvendetes mozzanat az, hogy a tűz- és szállítmányi díjbevételek az 1898-iki 12,866.869 korona 90 fillérről 1899-ben 13,503.409 korona 7 fillérré emelkedtek. A tüzkárok azonban annyira igénybe vették a tekintélyes díjbevételt, hogy e régebben haszonhajtónak bizonyult üzletágban ezuttal számításba vehető nyereséget el érni nem lehetett. A *jégbiztosító-üzlet* végre az 1899-ik évben kivételesen nyereséget hozott; ez azonban csakis annak köszönhető, hogy 1899-ben rendkívül csekély volt a jégverések száma. A jégbiztosító-díjbevétel 1899-ben szintén növekedett, amennyiben 5,054.503 korona 23 fillér magasságot ért el, ami az előző évihez képest 1,001.925 korona 33 fillér gyara-

podás. Az életbiztosító üzletágban az új szerzemény 1899-ben 41.760.304 korona 61 fillér volt; a biztosított tőke állománya pedig 253,652,080 korona 34 fillérre emelkedett vagyis 12 013-671 korona összeggel haladta túl az előző évi állományt. Az életbiztosító díjtartalékok ma már 71,559.669 korona 67 fillérre rugnak, a viszontbiztosítások nélkül. E bőséges tartalékolás mellett az 1899. évi tiszta nyereségül az életbiztosító üzletágban 977.833 korona 52 fillér összeget sikerült elérni. Javasolja az igazgatóság, hogy az elért 996.786 K. 18 fillér tiszta nyereségből fizessenek ki az életbiztosítottak nyereséményrészül 435.135 K. 92 fillért, az igazgatósági nyeresémény-osztalékra 59.807 korona 17 fillért, a tisztviselők nyeresémény-osztalékára 29.903 korona 58 fillért, a tisztviselők nyugdíjalapjára 19.935 korona 72 fillért, *osztalékul pedig minden egész részvény után 150 koronát.* A fennmaradó 2003 korona 79 fillért külön tartalékalapra vezetik. A közgyűlés a jelentést tudomásul vette és a felmentvényt megadta. Végül megválasztotta a közgyűlés választmányi tagokul gróf Korniss Károlyt, Thuróczy Györgyöt, a felügyelő-bizottságba pedig Burchard-Bélaváry Konrádot és Németh Tituszt.

TARTALOM-JEGYZÉK: „Hangos trombita”. Eröss Lajos. — A sámsoni tenyitési szabályzathoz, Jánosi Zoltán. — Közéletünk: Lyurgiai összhang és egyöntetűség. Láncey József. — Pénzváltók a jeruzsálemi templomban. Falusi pap. — A tiszántúli ev. ref. tanáregyesület közgyűlése. — A debreceni főiskolai igazgató-tanács 1900. évi május hó 3-dikára összehívott gyűlésének tárgysorozata. — Irodalom: — Nekrológ: Kósa Dániel. Cs. L. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: SASS BÉLA.

Szerkesztő-társ: Eröss Lajos.

Nagytiszteletű s tekintetes egyházi előljáróság.

Elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Széchényi-utca 1805. szám alatt volt,
1899. év november hó 1-től

Darabos-utcza 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kivánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetek s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jóságáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak* szolgálók munkámmal s magam is, mint református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra töreksem.

Továbbra is szives pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona-építő.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégibb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főter, a m. kir. postával szem en.

Pontos czimemre figyelni tessék.